

Svet **ptic**

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS

letnik 6, številka 3, september 2000

PTIČJI SVET AVSTRALIJE

Stoletnica obročkanja ptic

Gozdni jereb

Vsak svoj plezalni mojster

Izleti in predavanja

ISSN: 1580-3600

PTIČJI SVET AVSTRALIJE

STRAN 4

izdajatelj: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije
(DOPPS-BirdLife Slovenija[®]), p. p. 2722, 1001 Ljubljana

naslov uredništva: DOPPS, Prvomajška 9, 1000 Ljubljana,

tel.: 01 544 12 30

fax: 01 544 12 35

e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

glavna urednica: Andreja Ramšak

e-mail: andreja.ramsak@guest.arnes.si

uredniški odbor: Luka Božič, Damijan Denac, Leon Kebe, Borut
Rubinič, dr. Davorin Tome in Al Vrezec.

lektoriranje: Henrik Ciglič

oblikovanje tipske strani: Tomaž Berčič

prelom in fotoliti: Abakos grafični studio

tisk: Abakos / KVM Grafika

naklada: 2000 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke.

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba
Mobitel, Ministerstvo za okolje in prostor RS in Grand Hotel Union d.d.
Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.
Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na DOPPS, p.p. 2722, 1001 Ljubljana ali
na elektronski naslov andreja.ramsak@guest.arnes.si

DRUŠTVO ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE
DOPPS-BirdLife Slovenia

Naslov: p.p. 2722, 1001 Ljubljana.

Društveni prostori: Prvomajška 9, Ljubljana,

tel.: 01 544 12 30, fax: 01 544 12 35

e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

Predsednik: dr. Peter Trontelj

Podpredsednik: Tomaž Jančar

Blagajnik: Nataša Adlešič Barba

Izvršilni odbor:

F. Bračko, D. Denac, K. Denac, mag. F. Janžekovič, T. Jančar, L. Kebe,
D. Klenovšek, M. Perušek, A. Ramšak, B. Rubinič, J. Smole, B. Surina,
D. Vengust, A. Vrezec

Nadzorni odbor:

B. Kočevar, A. Hudoklin, dr. T. Trilar (predsednik)

žiro račun: 50100-620-133-05-1018116-2385287

Direktor: Andrej Bibič

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih
organizacij BirdLife International.

stran 8

Dušan Klenovšek
PTIČJI SVET AVSTRALIJE 4

Marjan Gobec
STOLETNICA OBROČKANJA PTIC V
RAZISKOVALNE IN NARAVOVARSTVENE
NAMENE 8

KRVAVA JESEN ZA KORMORANE 13

stran 19

Tomaž Mihelič
ORNITOLOŠKI ATLAS GNEZDILK
SLOVENIJE 2000-2005 15

IZLETI IN PREDAVANJA DOPPS 16

VSAK SVOJ PLEZALNI MOJSTER 19

stran 24

Borut Rubinič
ZADRŽEVALNIK MEDVEDCE 20

Andrej Hudoklin in Dušan Klenovšek
SPODNJE POSAVJE
poročilo z društvenega izleta 22

stran 26

Mirko Perušek
GOZDNI JEREB 24

Borut Štumberger
2. ČEBELARJEV KVIP-KVIP 26

Vesna Zakonjšek
ŠTETJE ZLATOVRAK 26

stran 26

Damijan Denac
ORNITOLOŠKI TABOR ZA MLADINO V
VELIKI POLANI 27

Maša Gašperin
ČLOVEK KAM 28

SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA 29

Spoštovani člani in članice!

Selitev ptic v toplejše kraje na prezimovanje se je že prevesila v drugo polovico. V tem času so poleg opazovalcev ptic, ki se nadejajo zanimivih ornitoloških doživetij, aktivni tudi obročkovalci, ki lovijo seleče se ptice. Času primeren je članek, ki opisuje začetke obročkanja - metodo, ki je stara že več kot sto let. V članku sta zanimivo opisana zgodovina in namen obročkanja. Obročkanju so se prav kmalu začeli posvečati tudi Slovenci, še v času Avstro-Ogrske. Od Pirana do Maribora je bilo razporejenih šest obročkovalnih postaj. Tudi v Sloveniji danes obročkajo amaterski obročkovalci, ki pa morajo opraviti tečaj obročkanja in vsako leto licenco tudi potrditi. V novjšem času je bilo obročkanje deležno nekaterih kritik in pomislekov o njegovi uporabi, predvsem zaradi suma o negativnem vplivu na ptice. S to metodo pa so na primer razvozlati selitveno pot plašice *Remiz pendulinus* in pridobili pomembne biometrične podatke naših ptic po različnih starostnih skupinah. Z desetletnim obročkanjem ptic na Vrhniki so ugotovili pojavljanje vrst na selitvi in preučili dinamiko njihove selitve, znotraj vrst so ugotovili dinamiko selitve različnih starostnih skupin, ugotovili so tudi nekatere nove vrste za Slovenijo (robidna trstnica *Acrocephalus dumetorum*, mušja listnica *Phylloscopus inornatus*, kraljičica *Phylloscopus proregulus*, kostanjevi strnad *Emberiza rutila* itd.). Ornitološki potopis nas tokrat popelje v Avstralijo - domovino emujev, kazuarjev in številnih drugih ptic. Spoznali bomo pestrost ptičjega sveta na tej oddaljeni celini, kjer se prav zdaj pričenja pomlad.

Žal Vam moramo tokrat sporočiti tudi slabe novice. Zelo slabo se piše kormoranu, ki je bil izbrisan iz Uredbe o zavarovanju ogroženih živalskih vrst, tako da se že pripravlja načrt za odstrel nad 2000 osebkov. In kako naj bi bil videti odstrel kormoranov? Le kam bodo padale vse tiste šibre ali krogle? Misel na to je neprijetna, ogabna. Le kaj naj porečem svoji mali deklici in fantiču, ko bomo na sprehodu in se bo pričela kanonada? Nič boljšega ne čaka kmečke lastovke, le da bo iz slovenskih hlevov pregnana z veliko manj hrupa. Ob tem se je treba spomniti legende o nesreči človeka, ker je uničil lastovkino gnezdo.

Letošnje leto prvič poteka tako imenovani Evropski dan opazovanja ptic, kjer bomo sodelovali tudi mi. Sicer pa DOPPS vseskozi, že od samega začetka, sodeluje v projektu Svetovni dan opazovanja ptic, ki je organiziran vsako drugo leto. Za to priložnost smo pripravili več izletov na različnih koncih Slovenije. Izbrali smo območja, ki so za ptice še posebej pomembna, saj ptice v njih prezimujejo ali počivajo med selitvijo. Vabimo Vas, da se izletov udeležite. Pripravili smo še seznam izletov in predavanj za prihajajočo jesen in zimo. Izbor predavanj je zelo pester in prepričana sem, da boste izvedeli marsikaj zanimivega in koristnega. Pozor - z največjim veseljem Vam sporočamo, da bodo predavanja v Ljubljani odslej potekala v Grand Hotelu Union. Stari društveni prostori na Žibertovi 1 so namreč postali pretesni.

Izžrebali smo prvega nagrajenca Skrivnostne fotografije in Vas hkrati vabimo, da pri reševanju skrivnostnih fotografij sodelujete še v večjem številu. Čas za odgovore je 30 dni po izidu revije Svet ptic. Še ena pomembna novička: DOPPS je sprejet med polnopravne članice BirdLife.

Naj Vas za konec še enkrat povabim, da se nam pridružite na društvenih izletih, predavanjih in akcijah.

Andreja Ramšak

Jakana *Jakana gallinacea* je pravi umetnik hoje po listih vodnih rastlin foto: Dušan Klenovšek

PTIČJI SVET AVSTRALIJE

Dušan Klenovšek

Osrednji dogodek letošnjega leta so za mnoge ljudi vsekakor olimpijske igre v Avstraliji. Ena od treh maskot je največji vodomec na svetu – lovač Olly. Priljubljen je zaradi svojega smejočega se oglašanja. Seveda je najmanjša celina zaradi svoje dolgoletne osamitve sredi oceanov dom še številnih nenevadnih in zanimivih ptičjih vrst.

Avstralija, skrivnostna »Terra Australis«, je najmanjša celina (7 682 300 km²) na Zemlji. Povprek meri 4000 km, v smeri sever – jug pa 3680 km. Je najstarejši in geološko najstabilnejši kontinent, ki se je začel oblikovati z odcepitvijo dela praeline Gondvane pred okoli 80 milijoni let. Tu najdemo izredno stare kamnine (4,5 milijarde let). V vseh teh milijonih let so voda, sonce, led in veter dodobra erodirali površino. Tako je danes Avstralija najbolj ravninski in v povprečju najnižji kontinent. Na celini tudi ni pomembnih tektonskih sil, ki bi povzročale nastanek novih gorovij. Celo struge nekaterih rek so skoraj nespremenjene že več kot 10 milijonov let. Za današnjo Avstralijo so značilne pester klimatske razmere, od soparnih tropov na severu do suhega puščavskega osrednjega dela. Velik del je pod vplivom oceanov. Snežno gorovje in Tasmanija imata tudi alpsko klimo. Za Antarktiko je to druga najbolj sušna celina, saj pade v povprečju pod 300 mm dežja na leto. Prek 40 milijonov let osame sredi oceanov je vzrok, da se je živi svet tu razvijal neodvisno od življenja drugih celin. Tako poznamo danes v Avstraliji prek 25 000 rastlin (večja Evropa ima le 70 odstotkov tega). Eden izmed razlogov za pestrost je tudi stabilna klima. V Avstraliji uspeva prek 500 vrst evkaliptov in prek 600 endemičnih vrst akacije. Znamenite so tudi banksije, araukarije, drevesne praproti in cikade. Velik vpliv na vegetacijo so v zadnjih 40 000 do 55 000 letih imela aboriginska ljudstva s stalnim požiganjem. Še večji vpliv je pomenil prihod Evropejcev – sekanje lesa, poljedelstvo (plantaže sladkornega trsta, južnega sadja ...) in živinoreja (60 odstotkov celine so ekstenzivni pašniki).

Osama celina je onemogočala prihod sesalcev (razen netopirjem), ki so zavladali na drugih celinah. Odsotnost sesalskih plenilcev je pripomogla k ohranitvi in razvoju stokovcev in vrečarjev. V prvo skupino uvrščamo eno najbolj nenavadnih živali, kar jih poznamo – kljunaša *Ornithorhynchus anatinus*. Vrečarji so številna skupina, saj je samo kengurujev prek 60 vrst. Simbol Avstralije je koala *Phascolarctos cinereus*, ki je komaj ušla izumrtju zaradi pretiranega lova (krzno) in izsekavanja evkaliptovih gozdov. Med plazilci je najbolj razvpit slanovodni krokodil *Crocodylus porosus*, ki je največji živeči plazilec na Zemlji. Skoraj vsako leto poročajo o tem, da je v njegovih čeljustih končal kak nepreviden kopalec ali ribič. Od približno 160 vrst kač je 70 odstotkov strupenih, a človeku jih je nevarnih le osem. Najbolj znan je taipan *Oxyuranus scutellatus*, ena najbolj strupenih kač na svetu.

Danes je poznanih skoraj 10 000 vrst ptic, od tega so jih v Avstraliji in oceanih okoli nje opazili prek 760. Ta velika pestrost je posledica velike raznolikosti življenjskih okolij.

Nekatere vrste so razširjene po celotnem kontinentu. Ena takšnih je druga največja ptica na svetu in eden izmed uradnih simbolov Avstralije – emu *Dromaius novaehollandiae*. Čeprav je visok kar dva metra, je zelo plašen in pred človekom zbeži. Poseljuje tako gozdne predele kot puščave. Za spoznanje manjši je kazuar *Casuarus casuarus*, ki živi le v deževnem gozdu na severovzhodu, na kar nas opozarjajo obcestni znaki. Srečanje je lahko za človeka zelo neprijetno, saj ga kazuar lahko napade. Za obe vrsti je značilno, da valita le samca. Po vsej pretežno puščavski celini lahko naletimo na ribojedega avstralskega pelikana *Pelecanus conspicillatus*. Zanj je dovolj že malo večja vodna kotanja (bilabong) sredi puščavske pokrajine. Ta edina vrsta pelikana v Avstraliji meri čez peruti tudi prek 2,5 metra. Po skoraj celotni celini lahko naletimo tudi na najbolj razširjeno vrsto race, pacifiško črno raco *Anas superciliosa*. Je malo manjša od mlakarice *Anas platyrhynchos*, ki so jo v novejšem času naselili v nekaterih predelih. Med vodnimi pticami je tudi avstralski galeb *Larus novaehollandiae* poselil skoraj celotno celino. Najdemo ga na slavni plaži Bondi sredi Sydneya kot tudi na vseh vodotokih v notranjosti. Najbolj številni je ob smetiščih, letališčih in gnezdilnih kolonijah čiger.

Evropejec se v Avstraliji razveseli tudi številnih vrst papig (40 vrst) in kakadujev (13 vrst). Po nekaj dnevih pa navdušenje upade zaradi vreščočih koncertov, ki se še v trdni temi začenjajo vsako jutro na drevesih in onemogočajo nadaljnji spanec. Po vsej celini je razširjen rožnati kakadu *Cacatua roseicapilla*. Običajno ga srečamo v glasnih jatah, sicer gnezdi v duplih evkaliptov. Med kakadui velja omeniti še velikega rumenočopastega kakaduja *Cacatua galerita*, ki

fotograf: Dušan Klenovšek

Barviti in elegantni avstralski pelikan *Pelecanus conspicillatus*, velikan z razponom peruti do 260 cm, je doma po vsej celini

foto: Dušan Klenovšek

Jabiru *Ephippiorhynchus asiaticus* je simbol Severnega teritorija in hkrati ime mesta v svetovno znanem Narodnem parku Kakadu

je z izjemo rumenega čopka povsem bel. Po vsej celine lahko občudujemo nimfco *Nymphicus hollandicus*. Ustrezajo ji predvsem suhi predeli in tako lahko opazujemo velike jate tudi sredi puščavske osrednje Avstralije. Sovjega lastovičnika *Podargus strigoides* kljub vsesplošni razširjenosti le stežka opazimo, saj ves dan negibno predrema v krošnjah. Na nekaj metrov ga zlahka zamenjamo s suho vejo. Zato so toliko bolj opazni črno-belo obarvani črnohrbti piščalarji *Gymnorhina tibicen*, ki jih domačini imenujejo avstralske srake. Združujejo se v prave tolpe, ki se ob srečanjih tudi spopadejo. Precej bolj miroljuben je enako obarvani črnobeli pahljačar *Rhipidura leucophrys*, ki je ena najbolj pogostih avstralskih ptic. Spominja na pastirice, vendar svojega dolgega repa ne otresa gor in dol, ampak levo-desno. Povsem je navajen človekove bližine. V spomladanskih mesecih lahko uživamo tudi v njegovem nočnem petju. Med petimi vrstami lastovk lahko srečamo tudi nam znano kmečko lastovko *Hirundo rustica* in pogoste drevesne lastovke *Hirundo nigricans*, a meni so najbolj v spominu ostale tako imenovane Welcome Swal-

lows *Hirundo neoxena* — verjetno zaradi imena in ker so bile to ptice, ki so me kot prve pozdravile ob prihodu. Med 26 vrstami ujed je le malo takšnih, ki jih srečamo tudi pri nas. Tako rekoč v vsakem naselju in ob cestah so številni črni škarniki *Milvus migrans*. Običajno jih v velikih jatah opazimo v bližini komunalnih deponij, klavnic in živinskih farm. Vsepovsod lahko ob cestah opazujemo za mrhovino oprezajočega kratkorepega orla *Aquila audax*, največjo ujedo na celinei.

Na priljubljenost ptic v Avstraliji kaže tudi uporaba silhuete jabiruja ali črnovrate štorklje *Ephippiorhynchus asiaticus*, ki je na grbu Severnega teritorija, ene izmed osmih zveznih držav Avstralije. Celotno mesto v Narodnem parku Kakadu se imenuje po tej vrsti. Na tropskem severu in vzhodu domujeta tudi dve vrsti žerjavov, medtem ko kar 17 vrst čapelj poleg obmorskih predelov pogosto naseljuje tudi notranje vodotoke. Kravja čaplja *Bubulcus ibis* in druge čaplje so pogoste spremljevalke pasočih živine, ki jim iz trave plaši zalogaje žuželk. Sveti ibisi *Threskiornis aethiopicus* so v Evropi zelo redki, medtem ko jih v Avstraliji srečaš tako rekoč sredi mest na zelenicah okoli stanovanjskih hiš. V sydneyem živalskem vrtu Taronga so redni obiskovalci in na prostorih za malico prosjačijo za hrano kot pri nas vrabci. Tudi modrolici medarji *Entomyzon cyanotis* ne poznajo nobenega strahu pred človekom. Do 30 cm veliki in običajno glasni oprasevalci (hranijo se z medicino) prebivajo po celotni vzhodni strani celine. Zgodilo se je celo, da se nam je pridružil pri malici in jedel iz roke. Z medicino se prehranjuje

foto: Dušan Klenovšek

Svetlooki avstralski galeb *Larus novaehollandiae* je pogost v velikih mestih ob morju in v nenaseljeni notranjosti celine

tudi olivnohrbti medoses *Nectarinia jugularis*, ki po videzu spominja na kolibrije. Predvsem samec se kar blešči v kontrastu rumene osnovne barve z bleščečim modro vijoličnim vratom in oprsjem. Pogost je v tropskem deževnem gozdu, med mangrovami in tudi po vrtovih okoli hiš. Med najbolj barvite ptice po vsem svetu spadajo seveda vodomci. Medtem ko pri nas občudujemo le eno vrsto, jih je v Avstraliji kar enajst. Letos bo zaradi olimpijskih iger zagotovo najbolj poznan lovač *Dacelo novaeguineae*, saj je kot Olly eden izmed treh maskot iger. Lovač je s svojimi 46 cm največji vodomec na svetu. Razširjen je v vzhodni Avstraliji. Zelo pogost je vsepovsod, kjer so drevesa, ki jih potrebuje za gnezdenje. Njegova prehrana niso ribe, kot bi se za vodomeca spodobilo, temveč predvsem mali kuščarji, miši in večje žuželke na gozdnih tleh. Doživel sem srečanje z lovačem, ki se nam je pridružil pri zajtrku in se zadovoljil s kruhom, kar je bilo za nas enkratno doživetje. Še bolj smo se na Aligatorjevi reki v Narodnem parku Kakadu nasmejali jakani *Jacana gallinaceae*, ki je s svojimi izredno dolgimi prsti spretno hodila po plavajočih listih vodnih lilij in lotusa v iskanju hrane. Njen mladič je zaradi pomanjkanja izkušen pogosto napačno ocenil nosilnost lista, ki se je pod njegovo težo hitro potapljal. In mladič je glasno in nerodno odhitel na večji list.

Priseljencem iz Evrope očitno ta velika pestrost ptičjega sveta ni bila dovolj, saj so s seboj pripeljali kar nekaj vrst: domačega *Passer domesticus* in poljskega vrabca *Passer montanus*, škorca *Sternus vulgaris*, liščka *Carduelis carduelis*,

Gozdni vodomec *Tudorimphus macleayii* je manjši sorodnik lovača in gnezdi v luknjah, ki jih naredi v termintjake

foto: Dušan Klenovšek

Na zelenicah ob stanovanjskih hišah pogosto opaziš ibise, purane, tukalice... Na sliki je avstralski puran *Alectura lathami*

zelenca *Carduelis chloris* in mlakarico *Anas platyrhynchos*. Poleg tega človek na ptičji svet vpliva tudi s požiganjem in izsekavanjem gozdov ter vnašanjem tujerodnih rastlinskih in živalskih vrst, ki lahko negativno vplivajo na domače vrste. Kljub vsemu se obisk dežele »down under«¹ vsakemu ornitologu bogato poplača, saj večina ptic ne pozna strahu pred človekom in jih lahko občudujemo na meter ali dva. Seveda to besedilo ne omenja vseh zanimivih vrst. Omembe lirorepca, pingvinov, utičarjev, avstralskega purana, 26 vrst golobov in grlic, enkratnih zastavarjev in čarobnih rajčic bi prispevek vsaj dvakrat podaljšale. O njih mogoče ob drugi priložnosti ali pa naj bo to vzpodbuda za obisk te oddaljene in lepe dežele. ■ ■ ■

Viri:

Slater, P., P. Slater in R. Slater (1997). The Slater Field Guide to Australian Birds. Lansdowne Publishing Pty Ltd.
Elder, B. (1996). This is Australia. New Holland Publishers Pty Ltd.
Svensson, L. in P. J. Grant (1999). Collins Bird Guide. Harper Collins Publishers.

Stoletnica obročkanja ptic v raziskovalne in naravovarstvene namene

Marjan Gobec

foto: Tomi Trilar
Veliki strnad *Miliaria calandra* z aluminijastim obročkom

Že v srednjem veku so ljudje ptice obročkali z ovratnicami ali nožnimi obročki. Svetovni popotnik Marco Polo je v svojih opisih popotovanj v Azijo omenjal, da je videl z obročki opremljene sokole, namenjene za lov. Ljudje so jim okoli nog nataknili obročke, na katerih je bil vpisan naslov njihovega lastnika. Podobno so ribiči obročkali kormorane in sive čaplje kot pomočnike pri ribolovu, srednjeveške vojske pa so obročkale svoje golobe pismonoše. Vendar takšne oznake niso imele nikakršnega znanstvenega pomena in so zgolj označevale lastnino. Prvi, ki je spoznal pomen obročkanja ptic v naravi, je bil Hans Christian Cornelius Mortensen iz Viborga, majhne vasice na severu Danske. S svojim predanim terenskim delom je v znanost uvedel novo metodo.

Začetek obročkanja kot metoda v znanosti

Mortensen je bil učitelj v Viborgu. Zbral in objavil je veliko opazovanj in zanimivosti iz življenja in biologije škorcev *Sturnus vulgaris*. Slišal je govorice o sivi gosi *Anser anser*, ki je bila označena z ovratnico in po tridesetih letih ustreljena. Prišlo mu je na misel, da bi tako lahko dobil več koristnih podatkov o selitvi škorcev iz Viborga. V letu 1890 je dva škorca obročkal z obročkoma iz cinka, na katera je napisal svoj naslov. Toda opazil je, da lahko obročki, narejeni iz cinka, v daljšem času škodijo zdravju obročkane ptice. V letu 1898 je obročkal osebek srednjega žagarja *Mergus serrator* z aluminijastim obročkom. Ptica je bila kasneje ustreljena in obroček prinešen nazaj. Ta najdba je Mortensena prepričala, da je metoda obročkanja ptic zelo obetavna.

Aluminijaste obročke je začel načrtno uporabljati 5. junija 1899. Najprej je uporabljal zaprte, cele obročke, ki pa jih je težko natikal na noge ptic. Zato je kmalu začel uporabljati aluminijaste ploščice. Potem ko je vtisnil nanje zaporedno številko in svoj naslov, jih je zakrivil. V letu 1898 je tako obročkal 165 škorcev. Svojo novo metodo je objavil v ornitoloških revijah: *Ornis* (1901), *Vor Jord* (1902) in kasneje v *Dansk Ornitologis Forenings Tidsskrift* (1912). Leto 1899 štejemo za začetek obročkanja ptic v znanstveno-raziskovalne namene. Po dveh letih je Mortensen objavil prve rezultate svojih izkušenj z obročkanjem: od 165 obročkanih škorcev so našli dva mrtva še istega leta, naslednjo pomlad sta bila dva opažena kakih 60 kilometrov proč od Viborga, štirje pa so se vrnili na gnezditve v Viborg.

Zleti je začel Mortensen obročkati večje lovne vrste ptic, za katere je večja verjetnost, da jih bo kdo našel. To so bile predvsem razne gosi *Anser* sp. in bele štorke *Ciconia ciconia*. Kmalu je spoznal, da lahko samo dobro napisan naslov vzpodbudi najditelja, da mu najdbo tudi sporoči. V začetku so obročki nosili napis "M. Danmark", od leta 1906 pa "Mortensen Viborg D." ali "Mortensen Viborg Danmark". Na obročkih belih štorke je bil napis "Write to H. Mortensen Viborg Danmark Europe". Vsak obroček je imel poleg naslova vtisnjeno tudi zaporedno številko. Od vsega začetka je Mortensen vodil evidenco o vseh obročkanih pticah. Vpeljal je tudi barvne obročke in z njimi obročkal škorce, ki so gnezдили v njegovi hiši. Svoje izkušnje je zelo natančno opisal tako za potrebe obročkovalcev kot tudi za potrebe vodenja ornitološke centrale. Njegova načela, objavljena leta 1912, so v glavnem veljavna še danes. Mortensen je po hudi bolezni umrl 7. junija 1921. Njegova soproga Ingeborg Cathrine Lemming je po njegovi smrti objavila nekaj člankov o najdbah ptic, obročkanih v Viborgu. Zanimivo je, da prvi pomembnejši Mortensenov objavljeni članek ni prispevek

o selitvi ptic, ampak o razvoju gnezdenja škorčje družine številka 839. Mortensen je bil od vsega začetka prepričan, da obročkanje ptic ne prinaša le podatkov o njihovih selitvenih poteh, marveč omogoča tudi vpogled v ptičje življenje, vedenje, pojavljanje in v populacijsko dinamiko vrst.

Obročkanje je bilo revolucija v raziskovanju ptičjih selitev. Pred Mortensenom so terenske raziskave temeljile na opazovanju dnevnih selitev ptic. Že pred več kot sto leti je Linné (1707-1778) pripravil načrte za določitev mreže stalnih opazovalnic ptic selivk po Evropi. Njegove napredne ideje so šele po več kot sto letih upoštevali na prvem mednarodnem ornitološkem kongresu leta 1884 na Dunaju. Sprejeli so sklep o mednarodni mreži opazovalnic in koordiniranju opazovanja selitve ptic. Opazovanja so bila do Mortensenove iznajdbe edina metoda spremljanja ptičjih selitev. Prednosti obročkanja so: sledimo lahko določenemu osebkju na vsaj dveh točkah (obročkanje, najdba). Najditelju ni treba določati vrste ptice, ker je to storil že obročkovalec. To je eden izmed pomembnejših razlogov, da se je obročkanje ptic zelo hitro razširilo po Evropi. Že leta 1903 je Johannes Thienemann na ornitološki postaji Rossitten pri Kaliningradu uporabil obročkanje kot metodo pri raziskovanju ptičjih selitev na velikem številu ptic.

Obročkanje v Evropi

Obročkanje je metoda, ki v nasprotju z drugimi metodami zahteva administrativen aparat in dobro koordinacijo znotraj posamezne države kot tudi med drugimi državami. Danes je obročkanje organizirano na nivoju države kot ena ali več ornitoloških central. Države brez ornitološke centrale v Evropi so redke izjeme (npr. Avstrija, ki uporablja obročke nemške centrale Radolfzell). Nekatere države imajo zaradi različnih zgodovinskih vzrokov lahko več central (Nemčija ima tri centrale: Radolfzell, Helgoland in Hiddensee). Evropske ornitološke centrale so se leta 1963 združile v EURING, Evropsko zvezo za obročkanje ptic, in osnovala temeljne smernice za delo nacionalnih ornitoloških postaj. Uvedle so tudi tehnične standarde in poenotile metode za zbiranje podatkov. Večina podatkov o najdbah obročkanih ptic je danes shranjenih v nacionalnih ornitoloških postajah in v banki podatkov Euringa v Heterenu na Nizozemskem. Euring vodi skupne akcije in projekte na območju celotne Evrope. Trenutno poteka med drugimi dejavnostmi tudi projekt raziskave biologije in selitve kmečke lastovke *Hirundo rustica*, ki bo trajal pet let. Raziskovanje in obročkanje v gnezditvenih kolonijah, na selitvenih prenočiščih in v afriških prezimovališčih naj bi dalo odgovore, zakaj število te selivske vrste tako hitro upada v celotni Evropi.

Ornitološke postaje večinoma vodijo in usmerjajo državne ustanove, največkrat muzeji, v nekaterih državah jih vodijo zasebne organizacije (npr. v Veliki Britaniji in Švici). V evropskih državah ima obročkanje ptic v raziskovalne namene dolgo tradicijo in temelji predvsem na prostovoljnih obročkovalcih. Njihovo delo usmerjajo ornitološke centrale. Velika družčina obročkovalcev po vsem svetu je enkratni pojav pri zooloških raziskavah, saj nikjer drugje ne sodeluje toliko ljudi. Samo v Evropi je trenutno več kot 10 000 usposobljenih obročkovalcev. Kakor je rekel naš priznani ornitolog Iztok Geister: »Pri nobeni drugi znanstveni disciplini ne pride bolj do izraza rek: znanost ljudem!«

Najdbe ptic iz vse Evrope je zbral G. Zink in v letih 1973 in 1975 objavil selitvene karte posameznih vrst ptic. Šele najdbe iz celotne Evrope so dale sliko o selitvenih poteh in koridorjih posameznih vrst selivk na poti v prezimovališča. Število obročkanih ptic v evropskih državah je različno. Daleč največ jih obročkajo v Veliki Britaniji in na Irskem, kakšnih 800 000 na leto. Pri tem imajo tudi daleč največ obročkovalcev, okoli 2 000. Število ptic, obročkanih v Evropi od leta 1997, je ocenjeno na 135 milijonov. Število najdb presega 2 milijona.

Obročkanje v Sloveniji

Že v času Avstro-Ogrske je na ozemlju današnje Slovenije v letih 1882 do 1888 delovalo šest stalnih opazovalnic, ki so nastale po Linnéjevi zamisli. Opazovalnice so bile v Ljubljani, na gradu Snežnik, v Gorici, Piranu, Žalcu in Pekrah pri Mariboru. V letu 1926 je bil ustanovljen Ornitološki observatorij. Takoj so začeli z načrtnim obročkanjem in v tem letu obročkali 143 ptic. Observatorij je vodil dr. Janko Ponebšek. V Izveštjih Ornitološkega observatorija je objavil prve rezultate obročkanja na Slovenskem. Najdbe je razdelil na tri skupine: ptiče, obročkane v Sloveniji in najdene v tujini, ptiče, obročkane v tujini in najdene v Sloveniji, in ptiče, ki so jih obročkali in ponovno našli na območju Slovenije. Leta 1930 so obročkali 554 ptic, ki so pripadale 30 vrstam. Rezultati naših najdb so bili upoštevani v atlasu evropskih najdb, ki jih je izdelal Zink in objavil leta 1973. Načini lova so bili različni, od poznanih limanic do vrš in pasti, ki ptic niso poškodovale. Vsekakor je bil način odvisen od spretnosti in domiselnosti obročkovalcev. Obročkali so tudi v gnezdih. Ločeno statistiko o številu obročkanih ptic v gnezdu in drugih ptic vodimo v Sloveniji od leta 1975.

V letu 1960 je delovalo 50 obročkovalcev. Takrat so v Sloveniji letno obročkali prek 7 000 ptic. Konec sedemdesetih let smo v Sloveniji prešli na lov ptic z mrežami

in obročkali neprimerno več ptic kot prej, v letu 1985 že 28 050, v letu 1990 pa kar 65 392 ptic. Število obročkanih ptic nezadržno raste, v letu 1995 jih je bilo že 85 658. Naslednik Ornitološkega observatorija je postal Kustodiat za ornitologijo pri Prirodoslovnem muzeju Slovenije v Ljubljani. Ta vodi ornitološko centralo in danes koordinira delo 54 aktivnih amaterskih sodelavcev.

Od leta 1987 deluje stalna obročkovalska postaja na Vrhniku na robu Ljubljanskega barja. Obročkanje na postaji poteka od sredine julija do konca oktobra. Več kot desetletno delo na ornitološki postaji je dalo tudi pomembne rezultate o najdbah ptic. Prav tako je bilo na vrhniški ornitološki postaji več prvič ugotovljenih vrst za Slovenijo: robidna trstnica *Acrocephalus dumetorum*, travniški vrabec *Passer hispaniolensis*, mušja listnica *Phylloscopus inornatus* in mali vrtnik *Hippolais caligata*. Zelo redka vrsta, plevelna trstnica *Acrocephalus agricola*, je bila ujeta kar štirikrat. Veliko biometričnih podatkov in tudi najdb še čaka na obdelavo. Samo na Vrhniku smo v obdobju 1987 do 1998 povprečno obročkali 23 025 ptic na leto (od 10 276 do 39 411), kar je četrtnina vseh obročkanih ptic v Sloveniji. V letu 1998 smo v Sloveniji obročkali 115 238 in v letu 1999 kar 125 112 ptic, kar je največ doslej. Če pogledamo naše rezultate v primerjavi z drugimi evropskimi državami, lahko rečemo, da smo obročkovalci dostojno opravljali svoje delo in po številu obročkanih ptic ne zaostajamo za drugimi evropskimi državami. Po številu obročkanih ptic v enem letu na enega obročkovalca smo v Sloveniji prvi s povprečno 2 316 ptiči, kolikor jih je v povprečju obročkal en sodelavec Prirodoslovnega muzeja v letu 1999. Sledijo nam Belgija (1 428), Švedska (1 027), Italija (735), Estonija (609) in Nizozemska (512). Delovanje obročkovalcev prinaša tudi najdbe. V zadnjih petih letih je močno naraslo število najdb, kar je posledica načrtnega obročkanja na ornitološki postaji v Vrhniku.

Brez dvoma je obročkanje ptic od začetkov do današnjih dni glavni vzrok za hiter razvoj pri raziskovanju ptičjih selitev. Že Mortensen je v letu 1920 lahko na podlagi najdb svojih obročkanih belih štorkeelj objavil karto najdb, ki je jasno nakazala glavni selitveni koridor čez Balkan, skozi Bospor in Bližnji vzhod proti Južni Afriki. Prvi atlas evropskih ptic selivk sta objavila Schutz in Weigold leta 1931. Objavljenih je bilo 6 830 najdb na 262 kartah. Sledil je atlas najdb ptic pevk, ki ga je objavil Zink leta 1973. Ne le najdbe, marveč tudi podatki, ki jih obročkovalci zberejo pri lovu in obročkanju, so postali pomemben vir podatkov pri raziskavah ptičjih selitev. Pri tem so zbrani tudi podatki o izbiri habitata, o trajanju bivanja na selitvi v določenem kraju,

foto: Dušan Klenovšek

Ujete ptice tehtamo z vzmetnimi tehtnicami na desetino grama natančno. Ptica se pri tehtanju v posebnem lijaku, odprtem tudi na zoženem delu, popolnoma umiri.

o fazah golitve, o teži ujetih ptic, dolžini in vrhu njihovih peruti, o zalogah tolsče in drugi biometrični podatki.

Obročkanje in varstvo narave v prihodnje

Obročkanje postaja tudi pomembna metoda pri varovanju ptic. V Veliki Britaniji obročkanje uporabljajo za ugotavljanje vsakoletnih podatkov o uspešnosti gnezdenja, o številu poletencev, umrljivosti in populacijski dinamiki gnezdečih vrst ptic. Kljub temu obročkanje brez drugih metod nikakor ni in ne more biti edina metoda, ki bi lahko odgovorila na številna še vedno nerešena vprašanja. Pomanjkljivosti metode so v dejstvu, da pri najdbah izvemo samo za dve točki, ki ju je ptica obiskala na svoji selitveni poti. Med

mestom obročkanja in mestom najdbe nikakor ne smemo preprosto linearno potegniti smeri selitve, kajti selitev ne poteka premočrtno niti krajevno niti časovno. Šele ob zadostnem številu najdb si je mogoče ustvariti približno sliko o selitvenem koridorju posamezne vrste.

Barvni obročki, iznajdba Irca Burkitta, imajo prednost pred klasičnimi aluminijastimi obročki, saj ptice ni treba ponovno ujeti. Zadostuje že ponovno opazovanje označenega osebk. Ponavadi se z barvnimi obročki označujejo večje ptice, in sicer tako, da ima vsaka označena ptica svojo kombinacijo barvnih obročkov na obeh nogah. Barvno obročkanje se večkrat združuje z natančno določeno kodo, ki je lastna samo enemu osebk. Takšen primer je obročkanje labodov grbcev *Cygnus olor*, kormoranov *Phalacrocorax* sp. ali galebov *Larus* sp. Kadar barvno obročkamo ptice pevke, pa gre večinoma za raziskovanje lokalnih populacij in njihove dinamike.

Novejša metoda spremljanja selitev s telemetrijo odpravlja to pomanjkljivost, vendar je tako nemogoče spremljati majhne ptice pevke na velikih razdaljah. Telemetrija je metoda spremljanja ptičev in tudi sesalcev z oddajniki, ki jih pritrdimo na telo živali. Oddajniki prek oddanih radijskih signalov sporočajo natančno mesto, kjer je označeni osebek. Pri selitvah črnih štokelj *Ciconia nigra* iz držav Beneluxa v vzhodno Afriko so leta 1999 uporabili satelit, ki je vsako uro sporočal natančen položaj označenih štokelj (www.explorado.org/solon-new/). Radarsko spremljanje selitve ptic je ravno tako novejša metoda, ki jo uporabljajo zlasti v krajih, kjer se selivke zgostijo, na primer na Gibraltarju in na Sinaju. Preučujejo število selivk, smer selitve glede na vremenske razmere, hitrost selitve, višinsko porazdelitev selivk in podobno.

Verjetnost, da obročkano ptico ponovno najdemo, je odvisna od več dejavnikov: kraja, habitata, letnega časa, števila obročkanih ptic, pogostosti obročkanja v deželah, kjer selivke gnezdiijo, pogostosti obročkanja v državah, prek katerih se ptice selijo, in od zakonske ureditve lova ptic. Obročkanje je metoda, ki je vezana na terensko delo. Gotovo je, da je obročkanje lahko včasih zelo moteče za ptice, zato je pri uporabi te metode treba upoštevati etično pravilo, da je vedno na prvem mestu ptica in šele nato naša, človeška radovednost in želja po spoznanju. V prihodnje bo obročkanje pomembno pri raziskavah selitvenih poti posameznih vrst in določenih populacij, raziskav krajev, pomembnih kot vmesne postaje na selitvi, raziskav prezimovališč in vzrokov za zmanjševanje števila selivskih populacij ptic. Obročkanje bo ravno tako pomembno pri

raziskovanju biologije vrst in disperzije osebkov v pognezditvenem obdobju. Prav tako bo pomembno pri nadzoru, monitoringu ptičjih populacij, zlasti pevcov *Passeriformes*, ter pri raziskovanju vplivov na populacijska nihanja.

Kljub vsemu bo verjetno obročkanje za vedno ostalo pri prostovoljni dejavnosti deset tisočih obročkovalcev po vsem svetu. Neposredni stik z naravo in življenjem ptic navdaja obročkovalca s posebnim občutkom in s spoštovanjem do življenja, s katerim si v času in prostoru delimo ta svet. To pa je veliko več kot zgolj obroček na nogah pernatih vagabundov. Upam, da še dolgo. ■ ■ ■

Viri:

Geister, E. (1980). Slovenske ptice. Mladinska knjiga, Ljubljana.
Jenni, L. (1998). Euring swallow project - field manual. Euring, Sempach, Švica.

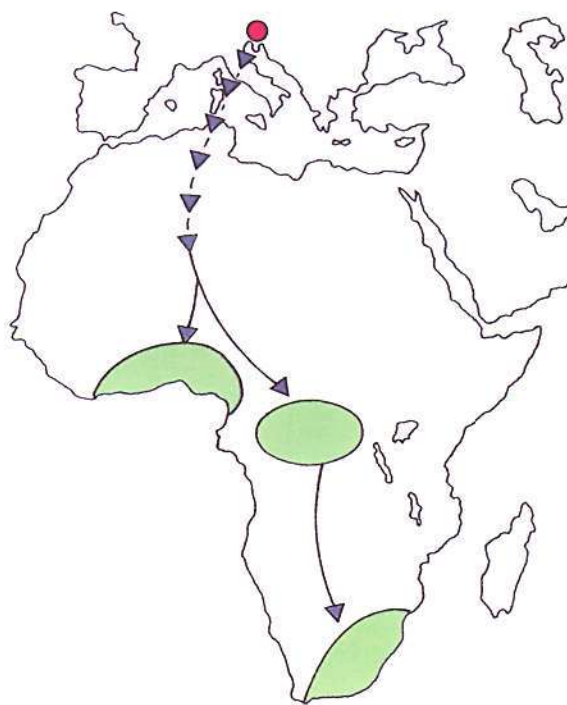
Jenni, L. in Gremaud J. (1999): Cent ans de baguage d'oiseaux au service de la science et de la protection de la nature. Nos oiseaux, 46:3.

Ponebšek, J. (1934). Izvestje ornitološkega observatorija v Ljubljani 1926-1933.

Šere, D. (1986): Najdbe: rjavi srakoper, *Acrocephalus* št.29, str. 25.

Šere, D. (1997): Ornitološke novice za obročkovalce, števil.1, PMS.

Šere, D. (1998): Ornitološke novice za obročkovalce, števil.2, PMS.

avtor: Dare Šere

Selitvene poti kmečkih lastovk, obročkanih v Sloveniji in najdenih na poti v prezimovališča

UPODOBITEV OGROŽENIH PTIC NA

MOBIKARTICAH IN MOBIPAKETIH

Ana Frelih

DOPPS in družba Mobitel že dve leti organizirata projekt predstavljanja ogroženih vrst ptic na vrednostnih karticah in paketih Mobi. V letu 1998 sta bila najprej pripravljena dva paketa, in sicer mobičuk in mobireglja, ter kartice s tremi motivi ptic in tremi vrednostmi: čuk, plavček, reglja. Kasneje se je paleta razširila na 8 mobipaketov in 24 mobikartic. Danes je na voljo tudi mobialbum, ki ga lahko kupite v vseh Mobitelovih centrih in v katerem navdušenci lahko zbirajo mobikartice. Z novo celostno podobo Mobitela so nov videz dobili tudi vrednostne kartice in mobialbum. Mobikartice imajo ne le uporabno vrednost, temveč so tudi del fotogalerije, ki zbiratelje seznaja z vrstami ptic, njihovim življenjskim prostorom in ogroženostjo. Z njimi želimo opozoriti predvsem na stisko tistih vrst ptic, ki lahko preživijo le v enem ali dveh tipih življenjskih prostorov (habitatov) oziroma za uspešno gnezdenje potrebujejo prav določen tip gnezdišča (npr. duplo).

Večina vrst ptic, ki so predstavljene na mobikartica, ima skorajda povsem uničen življenjski prostor že po vsej Evropi. Ogrožene so v evropskem ali celo svetovnem merilu. Države članice Evropske unije so dolžne zakonsko ščititi njihov življenjski prostor, medtem ko bomo Slovenci ta dolg pticam morali povrniti najkasneje ob vstopu v Evropsko unijo.

Upodobitev ogroženih ptic na mobikartica in mobipaketih je povsem inovativen in hkrati učinkovit način promocije varstva ptic in narave. Do danes je bilo prodanih več kot 500.000 paketov in več milijonov vrednostnih kartic. Naše sporočilo tako dosega širok spekter slovenske javnosti. Prav tako je projekt odmeven v naravovarstvenih krogih v tujini, saj je edinstven celo v svetovnem merilu. Priljubljenost vrednostnih kartic je

v zadnjih dveh letih močno narasla.

Vabimo vas, da razširite glas o mobikartica in se pridružite krogu zbirateljev mobikartic.

Krvava jesen za kormorane

Vlada RS je konec julija zaradi pritiska ribičev črtala celinsko podvrsto kormorana *Phalacrocorax carbo sinensis* iz Uredbe o zavarovanju ogroženih živalskih vrst. MKGP pripravlja načrt za odstrel nad 2000 osebkov. DOPPS temu odločno nasprotuje. Kormoran je sestavni del narave in v naravnih ekosistemih ne povzroča nikakršne škode. Vode so življenjski prostor ne le rib, marveč še številnih drugih živalskih vrst, do katerih se ribiči vedejo več kot mačehovsko. Reke niso objekti, ki bi jih smeli zgolj enostransko izkoriščati, kot to počno ribiči. Valjenje krivde na kormorana je ribiško pranje lastnega umazanega perila.

Pod pretvezo varstva rib se v Sloveniji zdaj obeta pravcati masaker nepredstavljenih razsežnosti. Streljanje na odprtih vodah ni smiselno in ima negativen učinek na druge ogrožene vrste ptic, v mnogih državah tudi ni dovoljeno. Iz več tujih držav poročajo o izjemno negativnem vplivu na druge vrste ptic zaradi streljanja in plašenja in o praktično nemogočem nadzoru streljanja kormoranov.

Ali si večina Slovencev res želi, da se po rekah, kjer vsi iščemo miren oddih, začno množični poboji kormoranov in plašenja vseh drugih vrst ptic?

Brisanje celinske podvrste kormorana *Phalacrocorax carbo sinensis* iz Uredbe o zavarovanih rastlinskih in živalskih vrstah je oddaljevanje in ne približevanje slovenske zakonodaje evropski! V Sloveniji kormoran ni gnezdilec in zanj zakonsko varovanje gnezdišč v nasprotju z državami EU nikoli ni obstajalo. Z brisanjem kormorana iz Uredbe pa mu je bilo odvzeto pravno varstvo, ki mu ga v Evropi daje Direktiva 97/49/EC v 1. in 5. členu.

Streljanje kormorana ni etično dejanje, s takšnim pristopom Slovenija dela civilizacijski in naravovarstveni korak nazaj. Je izraz enostranske, izkoriščevalne miselnosti, ne pa argumentiranega, strokovnega in naravovarstvenega pristopa. DOPPS bo storil vse, da pobijanja kormorana v Sloveniji ne bo, in si hkrati prizadeval, da vse slovenske

odprte vode ne bodo več namenjene enostranskemu ribiškemu izkoriščanju! Na javni tiskovni konferenci dne 30. avgusta 2000 smo pozvali LZS, da ne sodeluje pri eksekuciji kormorana in da sprejme interni akt, s katerim članom prepovedujejo streljanje kormorana. LZS ima za to vse pravne možnosti. Na ustavno sodišče bomo vložili ustavni spor z zahtevo, da se razveljavi zakon, po katerem vse vode upravljajo samo ribiške organizacije.

DOPPS poziva vse svoje člane, naj si v svojem okolju prizadevajo zaščititi kormorana pred streljanjem, in sicer z informiranjem ljudi in osvetljevanjem dejanskega pomena, ki ga ima ta ptica na odprtih vodah. Pri tem bodite strpni do drugače mislečih in ne bodite agresivni.

Odbor za varstvo narave DOPPS

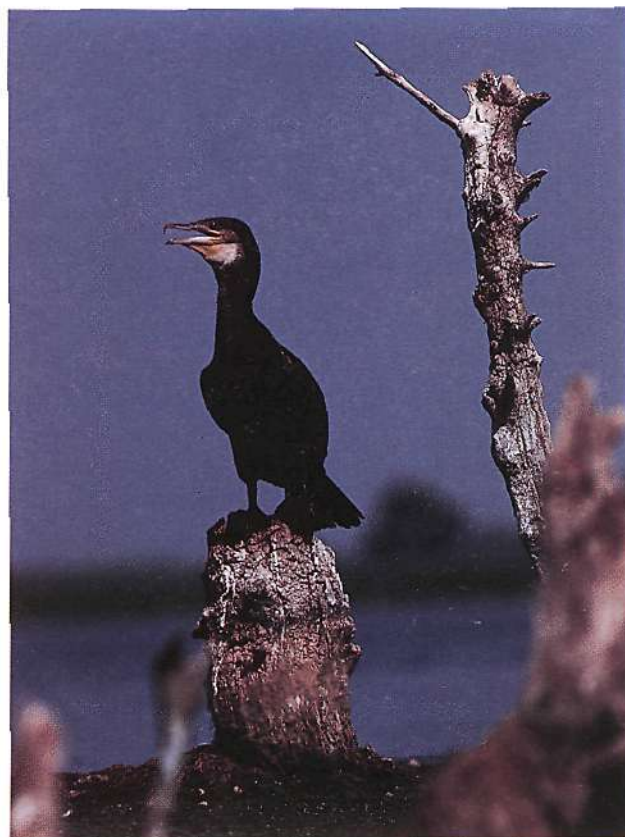

Foto: Bojan Marčeta
Kormoran *Phalacrocorax carbo*

Hitro sprejemanje evropske kmetijske zakonodaje ima negativne posledice za ptice

Andrej Bibič

Proces uresničevanja skupne evropske kmetijske politike je zelo obsežen in strokovno izredno zahteven, pod izgovorom hitrega sprejemanja evropske zakonodaje pa nastane tudi kak za ptice smrtno nevaren predpis.

Kmečka lastovka *Hirundo rustica* je od nekdaj stalna prebivalka naših hlevov.

Hlev ji zagotavlja prostor za gnezdo in nujno prehrano. V deževnih dneh

kmečke lastovke zunaj z veliko težavo najdejo dovolj hrane za

mladiče, tako da mrčes v hlevih pomembno pripomore k preživetju

mladičev. Toda vzdrževanje hlevov za pridelavo mleka je

zgodba zase. Ogromni moderni

kravji hlevi, v katerih redijo

krave za pridelavo mleka, so za

ptice zaprti. V takšnih prostorih

kmečke lastovke, poljski vrabci

Passer montanus in drugi

ptiči niso več dobrodošli.

foto: Tomaž Mihelič
Kmečka lastovka *Hirundo rustica*

Tako naj bi bilo najkasneje v prihodnjih treh letih na žalost tudi

na vseh malih slovenskih kmetijah. Pisci slovenskega pravilnika, ki določa tudi

sanitarno-higienske pogoje v hlevih za pridelavo

mleka, so evropsko zakonodajo še bolj togo prevedli v

slovensko. Želijo, da ima vsak kmet notranjost hleva brez gnezd

kmečkih lastovk in vseh drugih ptic. S tem ko lastovke mečemo iz

naših hlevov in le-te delamo zanje nedostopne, jih hkrati ubijamo.

Kakšni so bili resnični nagibi za takšno razlago evropske zakonodaje,

ne vem, vsekakor pa znajo biti kmečke lastovke tiste, ki jo bodo plačale s svojimi življenji.

V Veliki Britaniji se je število kmečkih lastovk v 28 letih zaradi podobnih vzrokov zmanjšalo za 20

odstotkov. Ne ponavljajmo njihovih napak!

Vabimo vas v

restavracijo **Unionska klet** v **Grand hotel Union**,

kjer lahko poizkusite domačo slovensko hrano v prav prijetnem ambientu.

Z novo ponudbo **dnevni kosil** ter **prigrizkov** je tu še en razlog več, da pridete v Unionsko klet in se pustite razvajati našim kuharskim mojstrom.

Za vse nočne ptice pa smo pripravili pestro izbiro **večerij**.

Odprto **vsak dan**
od 12.00 do 15.00 in
od 18.00 do 01.00 ure.

Odtrgajte se od dolgočasnih vsakodnevnih menujev, privoščite si kulinarčno avanturo in se pustite razvajati...

Vhod v Unionsko klet je skozi recepcijo

Grand hotela Union

Miklošičeva 1, 1000 Ljubljana

Tel: 061 308 1968, fax: 061 308 1918

Vljudno vabljeni!

GRAND HOTEL UNION D.D.

Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

Ornitološki atlas gnezdilk Slovenije 2001-2005

Tomaž Mihelič

Utrinek z delavnice popisovanja ptic, julij 2000, Transilvanija. Predstavitev stratificiranega naključnega vzorčenja s pomočjo belega fižola.

Prvi ornitološki atlas so se omejevali na ugotavljanje razširjenosti posameznih vrst, kasneje se je pozornost preusmerila na štetje osebkov. Tako sta danes pod pojmom ornitološkega atlasa združena dva dela. Prvi, kvalitativni del, katerega rezultat so karte razširjenosti vrst na določenem območju, in drugi, kvantitativni del, ki nam da vpogled v razporeditev številnosti vrst po tem območju. Na delavnici, ki jo je z namenom popularizacije popisovanja ptic organiziralo britansko društvo RSPB (The Royal Society for the Protection of Birds) letos julija v Transilvaniji, so se natančni številčni podatki in podatki o razširjenosti vrst vnovič izkazali kot pogoj za kvalitetno varstvo ptic. Postavljanje naravovarstvenih prioritet po svetu pogosto sloni na podlagi podatkov o pticah, saj so se le-te večkrat izkazale kot zelo dober kazalec sprememb v krajini.

Namen novega ornitološkega atlasa kot osrednje akcije DOPPS v naslednjem petletnem obdobju je spoznati podrobno sliko o razširjenosti in številu gnezdilk v Sloveniji, kar mu daje močan naravovarstveni pomen. Jasno izražen cilj pa seveda še ni dovolj. Potrebna je ustrezna metoda, ki omogoča pot do ciljev, ki mora sloneti na razpoložljivih možnostih. Ena najpomembnejših je zadostno število popisovalcev. Namen vprašalnika, objavljenega v aprilski številki Sveta ptic, je bil realno oceniti število popisovalcev in čas, ki ste ga člani DOPPS pripravili nameniti za delo pri tem popisu. Odziv je bil razveseljiv. Prispelo je prek 130 odgovorov, kar kaže, da vam ni vseeno, kako se godi

slovenskim pticam. V povprečju ste bili pripravljeni nameniti popisovanju za atlas 6 popisnih dni na leto. Razveseljivo je, da ste se prijavi tudi začetniki, ki vas je okrog 20 odstotkov.

Novi ornitološki atlas ne bo samo golo popisovanje. Bo tudi vaša priložnost, da se aktivno vključite v življenje DOPPS, priložnost za učenje in urjenje prepoznavanja ptic, druženje... Številni odgovori so nas spodbudili, da bomo poleg pomladanskih tečajev o metodologiji popisovanja za atlas v naslednjem zimskem in pomladnem obdobju organizirali tudi tečaje, ki bodo ponujali možnost dopolnjevanja znanja določanja ptic tako po videzu kot po oglašanju. Izbirali boste lahko med tremi stopnjami. Vaši odgovori v anketi niso potrebni samo za pripravo metodologije. S pomočjo njih ste pošiljatelji vključeni v seznam naslovov, na katerega bodo v prihodnje prihajala vse natančnejša obvestila, informacije in navodila v zvezi s potekom projekta. Zamudnike in vse, ki se še obotavljate, vabim, da vprašalnik, ki je bil objavljen v aprilski številki, pošljete koordinatorju projekta na naslov: Tomaž Mihelič, Št. Jurij 125, 1290 Grosuplje. S tem si tudi na najlažji način zagotovite, da boste obveščeni o vseh podrobnostih v zvezi s potekom novega atlasa gnezdilk. Vprašalnik je dosegljiv tudi na DOPPS-ovi domači strani.

Če vprašalnika ne boste mogli dobiti, se lahko prijavite po e-pošti: barbara.mihelic@guest.arnes.si

ali po telefonu na številki koordinatorja: 01/787-28-76.

Na koncu bi vas rad spomnil, da so tečaji pred vrati, popisi pa se bodo predvidoma začeli s 1. aprilom 2001. Rezervirajte si čas.

Tomaž Mihelič se je rodil jeseni 1974 v Ljubljani. Je absolvent gozdarstva na Biotehniški fakulteti v Ljubljani. Zanimajo ga predvsem ptice, ki gnezdijo v skalnih stenah, ujede in sove ter vrste, ogrožene v slovenskem prostoru. Trenutno raziskuje gnezditvene in prehranjevalne navade velike uhariče, kar je tudi tema diplomske naloge. V ornitološke vode je zabredel zaradi naravovarstva, ki je vodilo v njegovem življenju.

EVROPSKI DAN OPAZOVANJA PTIC 2000

30. september in 1. oktober 2000

Podobno kot je v zadnjem času vsako neparno leto organiziran Svetovni dan opazovanja ptic (World Birdwatch), bo letos organiziran Evropski dan opazovanja ptic (European Birdwatch). Akcija, ki jo koordinira finski partner organizacije BirdLife (BirdLife Finland), poteka po vsej Evropi. DOPPS sodeluje v akciji Svetovni dan opazovanja ptic že od samega začetka, ki sega v leto 1993.

Letos bomo prvič sodelovali tudi pri organiziranem Evropskem dnevu opazovanja ptic. Glavni namen tega dogodka je seznaniti ljudi z ornitologijo, pticami in njihovo ogroženostjo, poudarek pa bo na pomenu določenih območij za ptice. Prav pri varovanju narave lahko igra javno mnenje zelo pomembno vlogo, zato priložnosti, da se ljudem predstavimo kot dejavna in zrela naravovarstvena organizacija z jasnimi cilji, ne kaže zamuditi.

Ob Evropskem dnevu opazovanja ptic smo organizirali več izletov. Med tremi izmed njih bomo obiskali kraje, ki so mednarodno pomembna območja za ptice. V Mariboru bomo v okviru akcije postavili tudi stojnico. Evropski dan opazovanja ptic bo potekal v soboto, 30. septembra, in nedeljo, 1. oktobra 2000.

Vse člane DOPPS vabimo, da se prireditve vsekakor udeležijo!

Izleti

Vsi izleti se pričnejo ob 9. uri.

SOBOTA, 30. september 2000

- **Sava, Tomačevski prod** (vodi Dare Fekonja). Zbirno mesto je končna postaja avtobusnega mestnega prometa št.19, Tomačevo.
- **Gajševsko jezero pri Ljutomeru** (vodi Borut Štumberger). Dobimo se pri mostu ob izlivu Ščavnice v jezero.
- **Šoštanjsko jezero** (vodi Denis Vengust). Dobimo se pri ribiškem domu ob jezeru.
- **Spodnja Sava pod Brežicami** (vodi Dušan Klenovšek). Zbirno mesto bo pred gradom Brežice.
- **Cerkniško jezero** (vodi Leon Kebe). Dobimo se pri gostišču v Dolenjem jezeru (pri Cirilu).
- **Sečoveljske soline** (vodi Borut Rubinič). Odrinili bomo izpred bifeja na letališču v Sečovljah.

NEDELJA, 1. oktober 2000

- **Vrhnjski glinokopi in Ljubljansko barje** (vodi Eva Vukelič). Zbirno mesto bo na glavni avtobusni postaji v Vrhniki.
- **Vodni zadrževalnik Medvedce** (vodi Franc Bračko). Dobimo se pred železniško postajo na Pragerskem.

Stojnica

30. september 2000 (sobota) - Trg svobode v Mariboru. Stojnica bo postavljena med 9. in 15. uro. Ob 10., 12. in 14. bodo organizirane ornitološke ekskurzije v mariborski mestni park, zbirno mesto bo pred stojnico.

DRUŠTVENI IZLETI IN PREDAVANJA

● **14. in 15. oktober 2000 (sobota, nedelja) - Planina Razor** (vodi Adrian Vidmar). Jesenski ornitološki izlet v gore. Pustimo se presenetiti. Za dvodnevni izlet je nujno potrebna planinska oprema (gojzarji, topla oblačila ...). Prenočili bomo v koči Triglavskega narodnega parka. Zbor je na železniški postaji Most na Soči ob 8. uri. Zaradi prenočišč se je treba predhodno prijaviti v pisarni DOPPS (tel. 01 544 12 30), kjer dobite tudi dodatne informacije. Zadnji rok za prijave je 5. oktober.

● **4. in 5. november 2000 (sobota in nedelja) - Nežidersko jezero** (vodijo Jakob Smole, Ernst Albegger, Michael Tiefenbach). Če želite opazovati tisoče gosi, žerjave, tatarske žvižgavke ali brkate sinice, potem vsekakor obiščite ta ornitološki raj. Organiziran bo avtobusni prevoz in prenočevanje na madžarski strani. Cena ene nočitve bo približno 3000 SIT. Zadnji rok za prijave je 15. oktober. Obvezni so potni listi. Prijavite se lahko v pisarni DOPPS (tel. 01 544 12 30) ali pri vodji izleta (Jakob Smole, tel. 02 250 10 33).

● **11. november 2000 (sobota) - Ljubljansko barje** (vodi Katarina Denac). V primeru poplav na Ljubljanskem barju si v tem času lahko obetamo pravcati ornitološki spektakel ob opazovanju galebov in rac ter skoraj obvezna presenečenja. Na izlet ste vabljeni tudi vsi tisti, ki še niste opazovali lunjev ali velikih srakoperjev. Dobimo se ob 9. uri na parkirišču pri gostilni Kirn v Podpeči (zraven trgovine Mercator). Obvezni so škornji!

● **25. november 2000 (sobota) - Ptujsko jezero** (vodita Dominik Bombek in Matjaž Kerček). Izlet na to klasično, za ornitologe vedno zanimivo lokaliteto je primeren tako za ornitologe začetnike kot za največje poznavalce. Na svoj račun bodo prišli predvsem ljubitelji vodnih ptic. Zbirno mesto bo ob 10. uri pred restavracijo Ribič na Ptuj.

● **9. december 2000 (sobota) - Škocjanski zatok** (vodi Borut Mozetič). Ogledali si bomo prvi DOPPS-ov naravni rezervat Škocjanski zatok. Pričakovane so predvsem vodne vrste na prezimovanju: veliki škurhi, različne vrste rac, liske, male bele čaplje... Med terenskim obhodom se boste seznanili tudi s petletnim programom sanacije in renaturacije Škocjanskega zatoka. Zbor je na koprski avtobusni postaji ob 10.30.

● **16. december 2000 (sobota) - Zbiljsko in Trbojsko jezero** (vodi Peter Trontelj). Reka Sava je pomembno prezimovališče številnih vodnih ptic in nekatere izmed tukaj prezimujočih vrst so znane po največji gostoti v Sloveniji. Teren odlikujejo tudi dobre razmere za opazovanje. Zbirno mesto bo pri gostišču Labod ob 10. uri.

● **17. december 2000 (nedelja) - Dravograjsko jezero** (vodita Davorin Vrhovnik in Franc Bračko). Obisk večinoma prezrtega dela reke Drave je namenjen predvsem ornitologom s Koroške. Priložnosti za izmenjavo izkušenj ob opazovanju ptic bo več kot dovolj. Dobimo se ob 9. uri pri Petrolovem skladišču (približno 500 m naprej od križišča v Dravogradu za Črnuče in Libeliče).

● **23. december 2000 (sobota) - Melje, stara Drava do Zrkovcev** (vodita Aleš Tomažič in Matjaž Premzl). Na obrobju Maribora lahko opazujemo kontrast v ornitofavni med akumulacijskim jezerom in še delno ohranjeno rečno loko. Izlet bo morda ena izmed zadnjih priložnosti, da si ogledamo območje, ki mu grozi uničenje z avtocesto. Pričakovane vrste v tem delu so vodomec, povodni kos, pikasti martinec ... Zbirno mesto bo ob 9. uri na Meljski cesti pri jezu v Melju.

Za kakršnekoli dodatne informacije v zvezi z izleti pokličite v pisarno društva 01 544 12 30.

Akcije DOPPS

Vse informacije v zvezi z akcijami bodo objavljene posebej ali pa jih dobite pri koordinatorju akcije.

● December 2000 - popis velikega srakoperja (koordinator Dominik Bombek, tel. 02 748 1113).

● 5., 6. in 7. januar 2001 (petek, sobota, nedelja) - vseslovensko štetje mokožev (koordinator Luka Božič, tel.: 02 420 65 33).

● 13. in 14. januar 2001 (sobota, nedelja) - zimsko štetje vodnih ptic IWC (koordinator Borut Štumberger, tel.: 02 761 00 01).

Seja Izvršilnega odbora

Andrej Bibič

Izvršilni odbor (IO) se je sestel na seji **12. julija 2000** in se najprej seznanil z delom pisarne in ključnih projektov. Pregledal je delovanje večine delovnih organov društva (odbori, komisije, predstavniki društva v nedruštvenih delovnih telesih) ter potrdil mandat predsednikom odborov in komisij, večini delovnih organov ter predstavnikom društva. Hkrati so se le ti zavezali, da bodo najkasneje do konca leta pripravili program dela. Zaradi nedelovanja Založniškega odbora bo IO na naslednji skupščini predlagal izbris omenjenega odbora iz statuta. IO bo tudi predlagal izbris Odbora za izobraževanje iz statuta, če ne najde primerne vodje do naslednje skupščine. IO je sprejel programsko zasnovo Sveta ptic in potrdil dosedanje urednico Andrejo Ramšak. Izvršilni odbor je potrdil, da se začne pripravljati dokumentacija za LIFE projekte.

Predavanja DOPPS

Kraj: *Pedagoška fakulteta Maribor, Koroška cesta 160, 2000 Maribor*
 Predavalnica: *0.80*

Termin: *vsako prvo sredo v mesecu, če ni določeno drugače*
 Čas: *ob 18. uri*

- **4. oktober 2000 - Borut Mozetič: Škocjanski zatok.** Jesenski cikel predavanj bomo pričeli z naravovarstveno usmerjeno temo. Zgodbo Škocjanskega zatoka - našega edinega brakičnega močvirja - nam bo kronološko predstavil naš odlični poznavalec tega območja, že od samega začetka duša DOPPS-ovih prizadevanj za ohranitev tega enkratnega ekosistema. Sprehodili se bomo skozi žalostno zgodovino uničevanja zatoka, vse do njegove razglasitve za naravni rezervat leta 1998. In za spremembo se nam vsaj enkrat obeta zgodba s srečnim koncem...
- **8. november 2000 (2. sredo v mesecu!) - Dominik Bombek: Pomoč pticam po letnih časih.** Želite pomagati pticam, pa ne veste kako, kdaj ali katerim vrstam? Na tem predavanju se boste seznanili s številnimi predlogi in možnostmi - od izdelave gnezdnic, do tega, katere vrste grmovnic so najprimernejše za ptice. Videli boste, da ni težko, le malo volje in truda je potrebnega. Vsekakor koristni napotki za ornitologe, ki bi se radi tako vsaj malo oddolžili pernatim prijateljem za užitke, ki nam jih dajejo ob opazovanju v naravi.
- **6. december 2000 - Dušan Klenovšek: Vpliv človekovih posegov na okolje in ornitofavno Posavje.** Zadnjih nekaj kilometrov slovenske Save je tisto območje, kjer ta lepa reka počasi dobiva značaj prave nižinske reke, značaj, ki jo nato spremlja vse do njenega izliva. Hkrati s tem nastajajo tudi naravovarstveni problemi, ki jih žal poznamo že z drugih podobnih območij. Prodišča in loke se umikajo utrjenim brežinam in njivam, okoliške gramoznice pa neusmiljeno preplavljajo ribiči. V zadnjih letih so člani Dolenjske sekcije pripravili nekaj obetavnih naravovarstvenih akcij, s katerimi bodo skušali dregniti v zavest vodarjev in se poskušali postaviti po robu grozečim hidroelektrarnam.
- **10. januar 2001 (2. sredo v mesecu!) - Luka Božič in Damijan Denac: Ptice okoli doma II.** V novo tisočletje bomo stopili z nadaljevanjem lanskoletne uspešnice. Posebej jo priporočamo ornitologom začetnikom in vsem ljubiteljem narave. Seznanili se boste s številnimi vrstami ptic, ki živijo v neposredni bližini naših domov, pa tega morda sploh ne veste. Izvedeli boste tudi marsikatero zanimivost iz njihovega življenja. Dovoljena so vsa vprašanja. Vabljeni tudi lanskoletni udeleženci, ki boste lahko obnovili ali pa le preverili svoje znanje. Predavanje bo tudi dobra (in zadnja) priprava pred kvizom poznavanja ptic, ki bo organiziran v drugem ciklusu srečanj Štajerske sekcije DOPPS.

Kraj: *Grand Hotel Union, Miklošičeva 1, 1000 Ljubljana*
 Termin: *četrtki*
 Čas: *ob 19. uri*

- **12. oktober 2000 - Tomaž Mihelič: Ptice na našem pragu.** Predavanje, ki ga začetniki nikakor ne bi smeli zamuditi. Spoznali boste vrste ptic, ki jih najpogosteje srečujemo, in se seznanili z napotki za njihovo določanje.
- **26. oktober 2000 - dr. Peter Legiša: Naravoslovna fotografija.** O naravoslovni fotografiji nam bo spregovoril eden izmed najbolj izkušenih naravoslovnih fotografov v Sloveniji. Beseda bo tekla tudi o etiki

naravoslovne fotografije. Več kot priporočljivo predavanje za vse, ki s seboj na teren nosijo tudi fotoaparat.

- **9. november 2000 - Marko Trebušak: Potopis po Škotski.** Avtor nam bo ob diapozitivih predstavil svojo potovanje po Škotski. Poudarek bo na zanimivi škotski ornitofavni, ki ornitologe kar vabi. Obeta se potopisni spektakel.
- **23. november 2000 - Barbara Mihelič: Ptičji kriminal v Sloveniji.** Seznanili se bomo z oblikami ptičjega kriminala, njegovo razsežnostjo v Sloveniji ter ukrepi za zaščito ptic.
- **7. december 2000 - Miro Perušek: Vloga odmrlega in votlega drevja v gozdu.** Na predavanju bomo izvedeli, kakšen sta pomen in funkcija odmrlih in votlih dreves za živali. Poudarek bo na pticah, avtor pa nas bo seznanil tudi z ekološkimi razmerji med različnimi drevesnimi vrstami in pticami.
- **21. december 2000 - dr. Peter Trontelj: Kdaj je vrsta vrsta?** So vse rumene pastirice res samostojne vrste? Zakaj se je v zadnjih letih "pojavo" toliko novih vrst galebov? Kako je s statusom sive in črne vrane? Na predavanju bomo skušali poiskati odgovore na ta in podobna vprašanja v luči novejših bioloških dognanj.
- **10. januar 2000 - Al Vrezec: Kozača.** Avtor nam bo predstavil rezultate večletnih raziskav o razširjenosti in ekologiji kozače. Izvedeli bomo zanimivosti iz življenja te večini ornitologov slabo poznane in skrivnostne vrste.
- **24. januar 2000 - Dominik Bombek: Pomoč pticam po letnih časih.** Ponovitev predavanja štajerske sekcije v Ljubljani.

Kraj: *Gimnazija Koper, Cankarjeva ulica 2, 6000 Koper*
 Termin: *četrtki*
 Čas: *ob 18. uri*

- **16. november 2000 - Borut Mozetič: Škocjanski zatok, organizacija nadzorne službe.** Kakšna je bila zgodovina in kakšna je prihodnost Škocjanskega zatoka? Podrobneje se boste seznanili s programom sanacije in renaturacije, ki ga uresničuje DOPPS kot upravljalec tega naravnega rezervata.
- **28. december 2000 - Borut Rubinič: Ptice slovenske obale.** Izvedeli boste, kje in kdaj lahko opazujete ptice na slovenski obali. Predavanje je namenjeno predvsem začetnikom, saj bo predstavljena večina pogostejših in lažje prepoznavnih vrst, ki jih lahko opazujete na naši obali. Naučili se boste tudi, kako te vrste določamo.

Kraj: *dvorana pod Ljubljansko banko v Cerknici, Cesta 4. maja 16, Cerknica*
 Termin: *tretji četrtek v mesecu*
 Čas: *ob 19. uri*

- **19. oktober 2000 - Leon Kebe: Ptice okoli doma.** Seznanili se bomo s pticami, ki z nami delijo bivališča, lope in vrtove. Skozi vse letne čase jim največkrat nevede dajemo zatočišče. Predavanje bo priložnost, da spoznamo njihove navade in tako morda odkrijemo kakšnega novega "sosedo".
- **16. november 2000 - Andrej Bibič: Obiskovalci in parki.** Predavatelj nam bo predstavil pomen naravnih parkov in rezervatov za obiskovalce in družbo, pri čemer bo izpostavil tudi vpliv obiskovalcev na naravo, tako pozitiven kot negativen, in možnosti za preprečitev slednjega. Kako in s čim se v parkih ljudje seznani z naravovarstvom?
- **21. december 2000 - Miro Perušek: Vloga odmrlega in votlega drevja v gozdu.** Ponovitev predavanja, ki bo v Ljubljani 7. decembra.

Vsak svoj plezalni mojster

Brglezi, drevesni plezalčki in detli plezajo na različne načine

Brglezi *Sitta* spp. imajo nenavadno velike in močne noge z močnimi kremplji. Trije prsti so obrnjeni naprej in eden nazaj. Oprimejo se lahko hrapavega ali gladkega lubja, kakršno je na primer lubje bukve. Pri plezanju si pomagajo z ostrino krempljev in močjo noge, ki jim omogočata oprijem debela brez pomoči repa. Brglez lahko pleza po veji navzgor, navzdol in okoli veje, pod vsakim kotom. Takega plezanja ne zmorejo detli in drevesni plezalčki.

Navadni brglez *Sitta europaea*
Foto: Dare Fekonja

Plezalček *Certhia* sp.
Foto: Dare Fekonja

Način življenja kratkoprstega *Certhia brachydactyla* ali dolgoprstega plezalčka *C. familiaris* je takšen, da bolj ali manj vedno pleza po drevesu, le redko se spusti na krajše izlete na tla, stare zidove ali celo na skale. Plezati začne na dnu debla in se nato v spirali vzpenja navzgor. Njegovi dolgi in ostri kremplji, vendar šibkejšie noge, se ne morejo tako močno oprijeti lubja kot brglezovi. Njegov rep je tog in ga uporablja kot oporo, enako kot detli. Rep se na dveh mestih dotika podlage in tako preprečuje zdrs. Plezalček lahko visi pod vejo, vendar ne more plezati po deblu navzdol z glavo naprej in tudi ni takšen akrobat, kot sta plavček *Parus caeruleus* in menišek *P. ater*.

Veliki detel *Dendrocops major* ima dolgi zunanji prst obrnjen nazaj, in ker se ta lahko pomika tudi vstran, mu omogoča močan prijem na veji. Dva prsta na nogi sta obrnjena naprej in dva nazaj. Kremplji so močni, ukrivljeni in ostri, spodnja stran njegovih prstov je hrapava. Osrednja repna peresa so toga in jih uporablja kot oporo pri plezanju navzgor po veji, ko po lubju in špranjah brska za hrano. Lahko se obesí na tanko vejo, tako da so njegovi prsti oviti okoli veje, vendar mora za oporo še vedno uporabljati rep. Po deblu lahko pleza navzdol, vendar le tako, da je proti tlom obrnjen z repom in ne z glavo kot brglez.

Foto: Dare Fekonja
Veliki detel *Dendrocops major*

Prevedla in priredila: Andreja Ramšak iz
Birds, The magazine of the RSPB, zima 1998

Zadrževalnik Medvedce

Borut Rubinič

Velikost: 155 ha

Opis območja

V preteklosti so se vode s Pohorja zlivale na Dravsko polje, zato je bil nižinski svet tega dela Slovenije vlažen in večinoma porasel z nižinskim poplavnim gozdom. Kasneje so večji del gozda posekali in te površine začeli uporabljati kot pašnike in travnike. Nekoč z gozdom porasla pokrajina se je spremenila v obsežne vlažne travnike in pašnike ter ekstenzivne njive s prepredajočimi živimi mejami in grmovnatimi ter drevesnimi sestoji. Ekstenzivno obdelani močvirni svet je bil znan kot »črete«. Še do nedavnega so bile črete povsem običajen pojav na večjem delu Dravskega polja. Ena takih čret je bila tudi v bližini vasi Medvedce blizu Pragerskega. Proti koncu 20. stoletja so večino sveta okoli te male štajerske

vasice v okviru ogromnega gospodarskega projekta spremenili v izjemno obsežne kmetijske površine, ki jih v naravovarstvenem žargonu radi označujemo kot kmetijske monokulturne stepe ali puščave. Kot po naključju so pri tem izpustili vlažne travnike v bližini vasice. Te so obdali z nasipom in jih večidel preplavili z vodo – naredili so zadrževalnik, ki naj bi akumuliral narasle vode s Pohorja, v primeru suše pa naj bi se uporabljal kot rezervoar vode za namakanje. Zadrževalniku zaradi prepletene mreže izsuševalnih kanalov na okoliških poljih nikoli ni bilo treba služiti svojemu namenu. Sčasoma se je spremenil v ribogojnico, najprej s precej visokim vodnim staležem, ki je sedaj omejen le na del prejšnje površine, tako da je velik del ozemlja vsaj delno suh. Večino zadrževalnika prebadajo posušena debla nekdanj tu rastočih jelš, precejšnje dele prerašča trsje, ohranjenih je tudi še nekaj močvirnih travnikov in grmišč. Okolica zadrževalnika je intenzivno obdelana, kljub temu pa je predvsem v selitvenem času zanimiva, saj se tam ustavljajo številne ujede, čaplje in pobrezniki.

Dostop

Do zadrževalnika lahko pridemo na dva načina. V obeh primerih je naše izhodišče Pragersko, vas, ki leži ob cesti Slovenska Bistrica – Ptuj. V prvem primeru prečkamo železniško progo v smeri proti Ptuj in na prvem ostrem

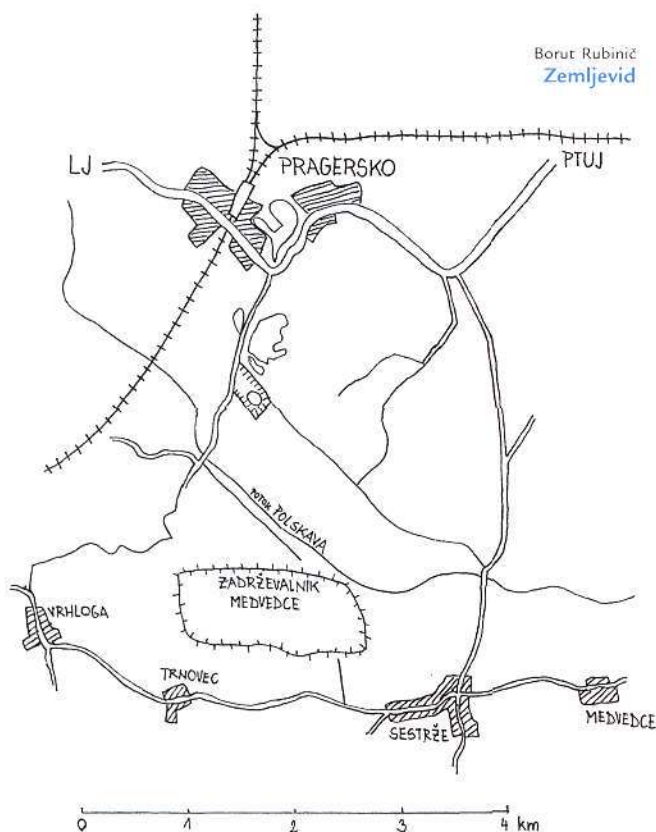

foto: Damijan Denac
Zadrževalnik Medvedce

levem ovinku zavijemo desno. Ozki asfaltirani cesti sledimo mimo smetišča na levi in tik za mostičkom čez majhen potok zavijemo levo. Po prašni cesti nadaljujemo še približno dva kilometra in znašli se bomo na severnem delu nasipa zadrževalnika. Ob deževnem vremenu je cesta zelo blatna, zato svetujemo, da se takrat po njej odpravite peš. Druga pot je primernejša, saj je dostop z avtomobilom lažji. V tem primeru se peljemo skozi Pragersko v smeri proti Ptuj in približno 150 m za koncem naselja na ostrem levem ovinku zavijemo po drugi izmed dveh blizu ležečih cest na levo. Cesta je asfaltirana. Nadaljujemo do vasi Sestrže, v križišču zavijemo desno, peljemo skozi vas in kmalu za zadnjimi hišami zavijemo po ozki prašni cesti desno. Na levi strani ceste je gozd, na desni so njive. Peljemo ob gozdičku in avto pustimo ob cesti na koncu gozdiča. Od tod kratko pot do le nekaj deset metrov oddaljenega južnega roba zadrževalnika nadaljujemo peš. Čez jarek vodi brv ob lovski opazovalnici. V Pragersko lahko pridemo z rednimi vozni linijami na relaciji Ljubljana – Maribor oziroma Ljubljana – Ptuj tako z vlakom kot tudi z avtobusom.

Gnezditve

Medvedce so bile znane kot edino potrjeno gnezdišče travniške cipe *Anthus pratensis* v Sloveniji. Tu je zadnjič gnezdila leta 1996, potem so se razmere zaradi ribogojstva spremenile in travniška cipa od takrat tu ne gnezdi več.

Kljub temu jo je kot gnezdilko pričakovati v prihodnosti, saj se ekološke razmere v zadnjih letih spet približujejo stanju, kakršno je bilo pred letom 1996. Nekoč je bila kot gnezdilka tega območja znana tudi kozica *Gallinago gallinago*, ki zaradi sprememb v okolju prav tako ne gnezdi več v Medvedcah, vendar lahko pričakujemo, da se bo v prihodnosti tja vrnila. Velika skrivnost zadrževalnika so obsežna trstišča, ki skrivajo tako potrjene gnezdilce, kakršni so kobiličarji *Locustella naevia* in bičje trstnice *Acrocephalus schoenobaenus*, kot tudi pričakovane, a še ne potrjene gnezdilke, med katere prav gotovo lahko štejemo rjavo čapljjo *Ardea purpurea* in rjavega lunja *Circus aeruginosus*. Obe vrsti redno videmo v gnezditvenem času, pogosto so v pognezditvenem času opazovani mladi osebk, glede na primernost habitata sta obe pričakovani kot gnezdilki. V zadrževalniku gnezdujejo tudi običajnejše vodne vrste, med njimi npr. mali *Tachybaptus ruficollis* in čopasti ponirek *Podiceps cristatus*, liska *Fulica atra*, mlakarica *Anas platyrhynchos* in čopasta črnica *Aythya fuligula*.

Prezimovanje in selitev

Čas prezimovanja in selitve je za območje zadrževalnika pri Medvedcah morda najzanimivejši z vidika pestrosti in števila vrst ter osebkov. Na vodnih površinah lahko v spomladanskem in jesenskem pa tudi že v pozno poletnem času opazujemo na tisoče lisk in rac, predvsem tistih iz rodov *Anas* in *Aythya*. Pogosti so tudi čopasti *Podiceps cristatus* in črnoprsti ponirki *Podiceps nigricollis*, med galebi so številni

rečni *Larus ridibundus* in rumenonogi galebi *Larus cachinnans*, večkrat lahko opazujemo tudi male galebe *Larus minutus*. Na selitvi se tu ustavljajo tudi številni pobrežniki. Spomladi so pogosti in številni togotniki *Philomachus pugnax* in različni martinci, najpogostejši med njimi je močvirski martinec *Tringa glareola*, ki je zelo številen tudi v pozno poletnem času. Spomladi in tudi jeseni se tu redno ustavljajo črne prosenke *Pluvialis squatarola* in mali *Numenius phaeopus* ter veliki škurhi *Numenius arquata*, vsi tudi v več desetglatih jatah. Na poljih v okolici in v samem zadrževalniku se v pognezditvenem in spomladanskem času redno hranijo črne štokrlje *Ciconia nigra*, ki gnezdujejo na bližnjem Pohorju. Spomladi in jeseni lahko občudujemo selitev ujed, med katerimi so najštevilnejše vse tri vrste lunjev in ribji orel *Pandion haliaetus*. Tudi zimski čas nas na Medvedcah ne bo razočaral. Tu lahko skozi vse leto opazujemo sive *Ardea cinerea* in velike bele čaplje *Egretta alba*. Njihovo število je največje pozimi, ko doseže neverjetne stotine. Medvedce niso znane le po velikem številu preletnih in prezimujočih populacij rac in čapelj, marveč tudi po razmeroma visokem številu za Slovenijo redkih in neobičajnih vrst, kakršne so rožnati pelikan *Pelecanus onocrotalus*, plamenec *Phoenicopiterus ruber*, veliki klinkač *Aquila clanga*, rdeča lastovka *Hirundo daurica* in druge. Zadrževalnik je torej pravi magnet za zanimive in neobičajne vrste in tako vreden ogleda ob prav vsaki priložnosti.

Druge zanimive živali

Poleg prej opisane ornitološke in botanične pestrosti, ki se je na tem mestu ne bomo dotaknili, so Medvedce zanimive tudi po pestrosti dvoživk, ki jih je tukaj kar deset vrst. Najzanimivejša je plavček *Rana arvalis*, tu najdemo tudi vse redkejšo zeleno krastačo *Bufo viridis*. Med plazilci srečamo martinčka *Lacerta agilis*. Od sesalcev se tu pojavlja tudi vidra *Lutra lutra*. ■ ■ ■

foto: Borut Rubinič
Pobrežniki

Spodnje Posavje

- poročilo z društvenega izleta

Andrej Hudoklin in Dušan Klenovšek

Po zapletih z datumom izleta se je 17. junija sredi Brežic le zbrala skupina 15 udeležencev. Ogledali smo si nekaj izjemnih ornitoloških lokalitet v trikotniku med spodnjo Savo in Sotlo. Že na zbirališču je pozornost pritegnila neobičajna lokacija gnezda kmečke lastovke na koncu zavitega hodnika v eni izmed trških hiš, prav tako pa tudi nesrečna mala uharica, ki jo je na cesti našla udeleženka izleta. Vrbina, prostrana poplavna ravnica na desnem bregu reke Save, po kateri je nekdanj vijugala in predstavljala strugo divja reka, je bila prva točka ogleda. Od daleč deluje nadvse idilično, kot otok ohranjene narave sredi intenzivno obdelanih polj Krško-brežiškega polja, resnica pa je drugačna: močno onesnažena reka teče v trdnem oklepu reguliranih brežin, nekdanj neprehojen log nadomeščajo dolgočasne plantaže topolov, njive se raztezajo do zadnjih meja poplavnih linij, prostor prebadajo rastoče gramoznice, nad ravnico pa nemo bdi senca nuklearke. Prvinskost izžareva le še ožji obrežni pas, ki naj bi ga v bližnji prihodnosti zalila akumulacija načrtovane hidro-elektrarne Brežice. Bliža se torej »vesoljni potop«, ki bo povsem ohromil reko Savo, hrbtenico izjemnega nižinskega rečnega ekosistema. Ob zavedanju minljivosti narave spodnjega Posavja so tako nekateri prvič in mogoče tudi zadnjič spoznali ornitološki pomen tukajšnjih prodišč, erodiranih rečnih sten, prostranih lok, ohranjenih mrtvic in gramoznic.

Pozorno smo si ogledali kolonijo breguljk v gramoznici pod Starim gradom. Tu že vrsto let gnezdi ena naših večjih kolonij te ogrožene vrste lastovk. V preteklih letih je tu gnezdilo do 200 parov, letos le približno sto parov. Pred prihodom breguljk smo očistili okoli 30 metrov zaraščajoče se in erodirane gnezdilne stene. Žal je bila večina gnezdilnih rogov izkopana v steni, ki bo še letošnje leto zasuta z odpadki krškega Vipapa. Grozilo je celo zasutje rogov z mladiči, podjetje samo pa ne kaže pripravljenosti za ohranitev gnezdilne stene. Sredi koruznih njiv smo opazovali nekaj parov prib, ki so z

območnim spreletavanjem razkrivale, da tu gnezdi. Ogledali smo si tudi njihovo zapuščeno gnezdo, ki je samevalo sredi njive. Nad Savo nas je presenetila jata z okoli 200 kormorani, ki je letela proti Krškemu. Že čez dobro

foto: Peter Legiša

Opazovanje čebelarjev v peskokopu

uro smo jih znova uzrli, ko so se med oddaljenimi plašilnimi streli vračali v razpršenih skupinah. Najbolj zanimivo je bilo v gramoznici v Vrbini. Gnezdilni splav za čigre je sicer sameval, zato pa smo se lahko bolj posvetili tatarskim žvižgavkam in posameznim parom čopastih ponirkov, ki tu gnezdi. Par ali dva tatarskih žvižgavk je tu opazovan že tri gnezdilne sezone. Mladiči do sedaj še niso bili opaženi, tako da ni oprijemljivih dokazov o prvem gnezdenju te vrste v Sloveniji. Po lanskem uspešnem gnezdenju navadne čigre na splavu so letos najverjetneje zaradi motenj ribičev odletele iskat mirnejša gnezdilna mesta. Gozd Dobrava nekaj kilometrov severno od Brežic je eden redkih ohranjenih nižinskih gozdov v Sloveniji. Prisluhnili smo pticam v osrednjem delu močvirnega gozda, kjer se pogosto oglašajo sicer redki srednji detli in golobi duplarji, nad krošnjami dreves pa krožijo črne štoklje. V novo odkritem gnezdu je letos par črnih štokelj uspešno vzgojil tri mladiče. Žal pa se nad to izjemno oazo narave zbirajo črni oblaki, saj si občinska politika prizadeva prav v jedru gozda postaviti regijsko deponijo! Videti je, da v Posavju narava nima cene, saj argumenti varstva narave ne pretehtajo političnih interesov.

Gnezdišče čebelarjev v peskokopu kremenčevega peska nad Bizeljskim je bila naslednja točka naše poti. V opazovalnici smo namestili teleskope in občudovali barvite ptice. Valjenje je bilo še v teku, zato kakšnega posebnega spreletavanja pred gnezdilnimi rovi ni bilo. Razbrati je bilo mogoče, da je zasedenih vsaj toliko gnezd kot običajno, to je 20 do 25. Na ogled gnezdišča so prišli tudi obiskovalci prireditve Čebelarjev kvip-kvip, ki je potekala sočasno na Bizeljskem. Domačini tako na poseben način vračajo pozornost ptici, ki je tu našla svoje domovanje. Za večerni sprehod smo prihranili Jovse, enega najlepših krajinskih prizorišč v Sloveniji. Ohranjeno območje močvirnih in vlažnih travnikov ob reki Sotli se ponaša z veliko pestrostjo rastlinskih in živalskih vrst in še posebej ogroženih vrst ptic. Dopoldanski ekipi so se na sprehodu pridružili še nekateri

obiskovalci prireditve Čebelarjev kvip-kvip. Tistih najbolj izjemnih vrst, kot sta zlatovranka in črnočeli srakoper, sicer nismo videli, zato pa smo na vsakem koraku lahko prisluhnili številnim koscem, ki so se oglašali že podnevi. Varno zavetje jim dajejo travišča v ožjem varovanem območju, saj so bila le redka med njimi pokošena. Videti je, da je vrsta travnikov že več let v pušči in zaraščanju, kar s stališča ohranjanja ekstenzivne kmetijske krajine gotovo ni ugodno za ptice. V poznih večernih urah smo zaključili izlet, ki je udeležencem poleg ornitoloških zanimivosti razkril tudi problematično naravovarstveno ozadje izjemnih habitatov ptic. Prepričani smo, da imamo zdaj več zaveznikov pri njihovem ohranjanju. Izlet so vodili: Andrej Hudoklin, Dušan Klenovšek in Hrvoje Oršanič. ■ ■ ■

DOPPS bo postal polnopravni član BirdLife International

Svetovni izvršilni odbor BirdLife International je v maju 2000 DOPPS potrdil kot polnopravnega partnerja BirdLife International. Do jeseni bo mednarodna pisarna pripravila prenovljene pogodbe za polnopravne partnerje, takrat bo sledil tudi podpis pogodbe.

BirdLife International je svetovno partnerstvo nevladnih organizacij, ki si prizadeva za zaščito ptic, njihovih življenjskih prostorov in svetovne biološke pestrosti, preko delovanja ljudi za trajnostno uporabo naravnih virov. Partnerji skupaj načrtujejo prednostne naloge in programe ohranjanja ptic za svoje regije (npr. evropsko regijo), določijo skupne prioritete, izmenjujejo znanje, izkušnje in informacije, zagovarjajo, se zavzemajo in promovirajo prednostne naloge in strategije, kakor tudi pomagajo drug drugemu pri doseganju nacionalnih prioritet. Partnerstvo sestavlja nad 100 partnerskih organizacij v prav

toliko državah. Partner je lahko le ena organizacija, ki deluje na področju celotne države in je vodilna na področju poznavanja ptic, statusa ptičjih vrst ter njihovih življenjskih prostorov. BirdLife partnerji verjamejo, da so ptice nekaj mednarodnega, da so čudovite in navdušujejo. Zato lahko BirdLife, osredotočen na ptice ter tista območja in življenjske prostore od katerih so le-te odvisne, naredi svet boljši za vse, biotsko pestrost in ljudi.

Cilji BirdLife so:

- *preprečiti izumrtje katerekoli ptičje vrste*
- *ohranjati in kjer je to mogoče izboljševati varstveni status vseh vrst ptic*
- *ohraniti območja in življenjske prostore, pomembne za ptice*
- *preko ptic pomagati ohraniti biotsko pestrost in ohraniti kvaliteto življenja na Zemlji*

Evropski BirdLife partnerji si prizadevajo za ohranjanje še več ogroženih vrst ptic

Andrej Bibič

Tako imenovana Ptičja direktiva je eden ključnih dokumentov, ki omogočajo ohranjanje življenjskih prostorov ogroženih vrst ptic v državah Evropske skupnosti, kmalu pa tudi v državah srednje in vzhodne Evrope. Dodatek I te direktive našteva tiste vrste ptic, za katere mora država vzpostaviti sistem ohranjanja življenjskih prostorov. BirdLife partnerji v Evropi si zato prizadevajo dodati na ta Dodatek I še tiste vrste, ki so po kriterijih BirdLife v Evropi ogrožene. Strokovni svet Ptičje direktive (t.i. Znanstvena delovna skupina odbora ORNIS) je predloge BirdLife že sprejel, sedaj čakajo še na potrditev bolj politično delujočega odbora ORNIS.

Gozdni jereb

Neopazna ptica golobje velikosti, odlične varovalne barve in skrivnostnega življenja je mnogim opazovalcem narave in ptic povsem neznana.

Mirko Perušek

Gozdni jereb *Bonasa bonasia* spada v red kur *Galliformes*, družino koconogih kur *Tetraonidae*. Razširjen je po vsej severni Evroaziji v šestih različnih podvrstah s številnimi prehodnimi oblikami. V Evropi je najbolj številan v njenem severnem in srednjem delu. V sredogorju je razširjen vse do gozdne meje. Njegova višinska razširjenost v Sloveniji sega od 300 metrov navzgor (do gozdne meje).

Tiho življenje gozdnih jerebov v gozdovih je skrito našim očem. V niže ležečih gozdovih so vse redkejši. Ni jih v temnih odraslih smrekovih, jelovih in monotonih bukovih gozdovih. Njihovo domovanje je na stopničasto in mozaično poraslih gozdnih robovih, kjer jim pestra vegetacija zagotavlja obilo kritja in primeren življenjski prostor. Še primernejši so notranji gozdni robovi, nastali zaradi obsežnejših sečenj ali naravnih ujm (žledolomov, snegolomov, vetrolomov), kjer uspeva plodonosno grmovje in drevje. Na zaraščajočih se površinah ponekod nastajajo pionirski gozdovi raznolikega grmovja in drevja, kjer se lahko naseli gozdni jereb.

Od novembra do začetka aprila se prehranjuje s popki leske, breze, bukve, jelše in drugih listavcev. Najrajši ima leskove popke in moške cvetove - resice, zato je staro ime zanj tudi leščerka. Spomladi se začne hraniti z listi zelnatih in lesnatih rastlin. Ob zorenju plodov se usmeri na ta vir hrane. Njegova najljubša jesenska hrana so najprej maline in robide, zatem plodovi mokovca, breka, češmina, črnega bezga in jerebike, po kateri je dobil ime. Mladi kebkci za svoj hitri razvoj v prvih mesecih potrebujejo tudi beljakovinsko hrano, ki jo dobijo s pobiranjem drobnih žuželk in drugih nevretenčarjev z gozdnih tal. Jeseni je prehrana mladih ptic že podobna prehrani staršev. Za drobljenje trše hrane pobirajo zrna peska.

Gozdni jereb živi, tako kot belka *Lagopus mutus*, monogamno - v paru, in zato v nasprotju z divjim petelinom *Tetrao urogallus* in ruševcem *Tetrao tetrix*, ki sta poligamni vrsti. Par živi skupaj in tudi družno brani svoj teritorij. Le-ta je navadno velik od 30 do 40 hektarjev. Toda v njem morajo biti izpolnjeni določeni pogoji: dovolj hrane skozi vse leto, primerno gosta podrast za skrivanje, gosto

zimzeleno drevje (predvsem smreka in jelka) za prenočevanje, primerno mesto za talno gnezdo, peščeno kopališče, malo plenilcev ter malo motenj s strani človeka. Iz naštetega vidimo, da je gozdni jereb zelo zahtevna vrsta. Na grebenih, vrhovih, plazovitih področjih ipd., kjer veter, sneg, žled in drugi dejavniki skrbijo za stalno razgibanost v gozdu, so teritoriji jerebov stalni, na drugih pa le nekaj let, dokler krošnje dreves ne zaprejo vrzeli, ki so posledica sečenj,

zaraščanja kmetijskih površin ali občasnih naravnih ujm. Njegovi teritoriji niso stalno na istem kraju, saj se razmere lahko spremenijo. Gozd raste, sklep drevesnih krošenj se zapira ter s tem tudi primernost za gozdnega jereba.

Samci svoj teritorij označujejo s tihim petjem, ki je najbolj podobno pesmi rdečeglavega kraljička *Regulus ignicapillus* oziroma obeh plezalčkov *Certhia* sp. Samec rad poje na veji. Med petjem drži perje v običajni drži, le glavo nagne rahlo nazaj in zapoje svojo tiho pesem. Najintenzivneje pojejo konec septembra in v začetku oktobra, ko odrasli samci branijo svoj teritorij in mladi samci iščejo svoj prvi teritorij. Pomlad jih spet predrami in v aprilu je njihova pesem še bolj vroča, če lahko tako sploh rečemo tej skromni kitici. V začetku maja samica leže v talno globelico najpogosteje osem belih jajc. Pogosto je to gnezdo na tleh ob deblu, ob podrtem drevesu, ob ali pod kupom vej. Po 24 do 25 dneh

Foto: Mirko Perušek

Samec gozdnega jereba *Bonasa bonasia*

fotograf: Miroslav Perčič

Samico gozdnega jereba varuje pred plenilci varovalna barva

se izležejo begavci - kečkici, ki takoj sledijo samici. Njihov razvoj je zelo hiter, saj lahko že po dveh tednih preletijo krajše razdalje.

Gozdni jereb se najraje zadržuje na gozdnih tleh, kadar zleti, pa to stori glasno z udarjanjem peruti in s tem tudi označuje svoj teritorij. Pred nezaželenimi obiskovalci pa se običajno zgolj spusti in neslišno zajadra med vejevjem.

Pozimi pogosto prespi noč kar v snegu, če le ta nima trde skorje. Če te ptice ne vidimo ali slišimo, po stopinjah in iztrebkih na snegu ter izpadlem perju lahko ugotovimo, ali je kje v bližini.

Sprenehanjem lova na jerebe se je izgubilo zanimanje lovcev za to vrsto. Ocene mnogih izkušenih lovcev jerebarjev in drugih poznavalcev so, da njihovo število upada. Vzroki za ta upad so lahko zelo različni. Eden izmed pomembnejših je vnašanje krme za divjad v gozd, s čimer preveč spreminjamo prehranjevalno verigo - povečujemo število plenilcev, npr. lisic, jazbecov in divjih prašičev,

ter rastlinojede divjadi, ki z objedanjem preprečuje rast raznolike vegetacije. Drugi vzroki so v neustreznem gospodarjenju z gozdom, kjer se odstrani vse grmovje, neustreznem času dela v gozdu ipd. V gozdovih je vse več nemira s strani vse številnejših obiskovalcev. In ker je tudi gozdni jereb, tako kot divji petelin, neprilagodljiva živalska vrsta, ga neustrezno poseganje človeka v njegov življenjski prostor močno ogroža. ■ ■ ■

Pomembna območja za ptice (IBA) v Evropi

Slavko Polak

Organizacija BirdLife International je v marcu 2000 izdala novo evropsko knjigo mednarodno pomembnih območij za ptice v dveh delih z naslovom "Important Bird Areas in Europe - Priority sites for conservation" (Mednarodno pomembna območja za ptice v Evropi - prednostna območja za varstvo). Knjiga je rezultat deset let trajajočega projekta in je nadgradnja prvega evropskega inventarja mednarodno pomembnih območij za ptice. Pri pripravi je sodelovalo 32 partnerskih organizacij BirdLife iz vse Evrope. Zajetih je 3 619 mednarodno pomembnih območij za ptice (IBA - Important Bird Areas), ki obsegajo kar 7 odstotkov površine Evrope. Ta območja so namenjena za varstvo življenjskih prostorov prek 70 odstotkov ogroženih evropskih vrst ptic. Knjiga podaja mednarodno pomembna območja za analize vrst, habitatov, rabo prostora, ogroženost ptic. Opisi zajemajo celotno Evropo. Skoraj polovica mednarodno pomembnih območij za ptice v Evropi je resno ogroženih, večinoma so pomanjkljivo zavarovani. Slabih 50 odstotkov teh območij v EU ima status posebno zavarovanih območij (SPA Special Protected Areas), kot jih predpisuje evropska zakonodaja, za druga območja pa partnerji BirdLife še bijejo bitko.

Slavnostna predstavitev knjige je potekala 29. marca 2000 v evropskem parlamentu v Bruslju. Navzoč je bil tudi belgijski princ Laurent. Za nas je zelo pomembno, da smo od evropske komisarke za okolje, gospe Margot Wallstrom, dobili zagotovilo, da bodo mednarodno pomembna območja za ptice v EU vzeli zelo resno kot predloge za posebna zavarovana območja pri uresničevanju direktive o pticah Evropske unije. Nekaj izvodov teh zajetnih knjig je na uporabo v prostorih našega društva. Cena obeh knjig je 75 britanskih funtov; za člane partnerskih organizacij (DOPPS je partner BirdLife) je na voljo popust.

Urednika Melanie Heath in Mike Evans ob predstavitvi knjige v Bruslju

foto: Slavko Polak

Štetje zlatovrank *Coracias garrulus* v letu 2000

Borut Štumberger

foto: Andrej Bibič
Zlatovranka *Coracias garrulus*

Medtem ko smo ob koncu 80ih let ob prvem cenusu pri nas našli skoraj 100 zlatovrank, jih je bilo avgusta 2000 le še borih 20. Z izjemo ene same ptice so bile zlatovranke zbrane v širši okolici Lenarta. Na Goričkem, v večjem delu Slovenskih goric, Dravinjskih goricah, med Celjem in Rogaško Slatino ter ob Sotli smo jih iskali zaman. Vsako leto pri tej društveni akciji sodeluje vedno več opazovalcev, ki prevozijo in temeljito preiščejo še več območij! Očitno je, da so se življenjske možnosti za zlatovranko v Sloveniji spremenile. Ta slikovita vrsta ptice se prehranjuje z velikimi žuželkami, redkeje z malimi sesalci, plazilci in dvoživkami. Če pogledamo na spremembe v naši kulturni krajini v zadnjem desetletju, je čudno, da jo sploh lahko še vidimo. V enem desetletju so izginila skoraj vsa ekstenzivna travnišča, kjer se je zlatovranka nekoč prehranjevala in uspešno gnezдила. Ste tudi vi mnenja, da je s kmetijsko usmeritvijo, ki jo v dobri veri lahkomišelnost financiramo, nehaj hudo narobe? Tega mnenja so namreč tudi pridelovalci. Delajo vedno več, vedno bolj so odvisni od velikih koncernov, njihovo delo pa je vredno čedalje manj. O tem velja na smrt resno razmisliti. Vzrokov za porazni položaj zlatovranke pač ni treba iskati samo v afriških prezimovališčih, marveč tudi v »napredni« Sloveniji.

2. Čebelarjev KVIP - KVIP

Vesna Zakonjšek

Del poslanstva uprave Kozjanskega regijskega parka je med drugim tudi posredovanje bogastva naravne dediščine njegovim obiskovalcem. Zato smo se skupaj z Andrejem Hudoklinom in ravnateljico osnovne šole Bizeljsko Vido Najger odločili, da pripravimo poučno zabavno prireditev; potekala je v soboto 17. junija 2000 na vrtu osnovne šole Bizeljsko.

V času prireditve so se obiskovalci lahko odpravili tudi v opazovalnico ob gnezdišču, kjer so jih čakali ornitologi. V miru in tišini so nam pripovedovali o načinu življenja, lastnostih čebelarja, skozi daljnogled ali teleskop smo lahko občudovali njegove čudovite barve in gibanje.

Za eno večjih gnezditvenih kolonij čebelarja Merops apiaster na Bizeljskem skrbi naravovarstvenik Andrej Hudoklin iz Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto. Pred leti je z uspešnimi pogovori s prebivalci Bizeljskega in upravnikom peskokopa uredil opazovalnico ter z učenci in mentorji osnovne šole Bizeljsko sodeloval pri opazovanju in raziskovanju te ptice. Na vrtu osnovne šole je bilo seveda zelo živahno, saj je na odru potekal glasbeni

program, nastopili so zmagovalci otroškega festivala osnovnih šol v občini Brežice in gostja Romana Kranjčan.

Otroci so se z zanimanjem vključili v naravoslovno tombolo, slikali, kiparili, sestavljali čebelarja iz papirja, plesali, preizkusili Orffove instrumente, spoznavali procese iz narave skozi igro ter se sprehodili med stojnicami, na katerih so bile predstavljene dobrote pridelovalcev z Bizeljskega, minerali in kamnine ter informacije nevladnih organizacij. Letos smo Čebelarjev kvip-kvip priredili že drugič, posebni gostje so bili mentorji in skupina učencev osnovne šole XIV. divizije Senovo, ki so predstavili program naravoslovnega dne na temo zelišč z naslovom Živimo zdravo – zdravje je v naravi. V okviru svoje dejavnosti so nam predstavili kar nekaj delavnic v obliki okušanja in vonjanja zelišč in čajev. DOPPS se je tudi letos, tako kot že lani, udeležil prireditve s postavitvijo stojnice in svoje sodelovanje okrepil s strokovnimi informacijami v opazovalnici ter na zaključnem večernem izletu v Jovse. Sodelovanje nam pomeni izziv, trudili se bomo, da bo podoba prireditve morda v prihodnje pridobila še kakšno poslanstvo več. ■ ■ ■

Ornitološki tabor za mladino v Veliki Polani

Damijan Denac

Evropski vasi štokelj

foto: Borut Štumberger

Udeleženci ornitološkega tabora opazujejo ptice na Gajševskem jezeru

Lansko leto je Veliko Polano zaznamoval velik dogodek, podelitev častnega naziva "Evropska vas štokelj", ki odlikuje kraj, kjer bele štoklje gnezdijo v posebej velikem številu in kjer je skrb domačinov za ohranitev te vrste drugim lahko za zgled. V lanskem letu je bila bela štoklja deležna prav posebne pozornosti. Po 20 letih je bil vnovič opravljen vseslovenski popis, ki je osnova za izdelavo nacionalne strategije za ohranitev "prinašalke otrok". Varstvo vrste, kot je bela štoklja, zahteva podrobno poznavanje njenih ekoloških zahtev in vzrokov za ogrožanje, zato smo v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS) letos nadaljevali z raziskovalnim in naravovarstvenim delom za to vrsto. S tem namenom smo v Veliki Polani organizirali ornitološki raziskovalni tabor za mladino "Polana 2000", ki se je končal v sredo 12. julija 2000 z zaključno predstavitvijo rezultatov dela. Rezultate so predstavili udeleženci štirih skupin, ki so delovale na taboru pod vodstvom mentorjev - priznanih slovenskih ornitologov. Izvedbo tabora so finančno omogočili družba Mobitel, Ministrstvo za okolje in prostor in Zveza za tehnično kulturo Slovenije. Na taboru je sodelovalo 16 udeležencev, starih od 11 do 21 let, med njimi sta bila tudi dva udeleženca iz Avstrije. Prav vsi so vedoželjni mladi ornitologi. Poleg raziskovalnega dela je bil glavni cilj tabora njihovo usmerjanje v lastno raziskovalno in naravovarstveno delo.

S preučevanjem bele štoklje so se ukvarjale 3 skupine. Mentorji Luka Božič, Borut Štumberger in Matjaž Kerčec

so o delu in rezultatih povedali: "Za popisovanje belih štokelj smo izdelali poseben obrazec, ki smo ga potem izpolnili ob vsakem odkritem gnezdu. Vanj smo vpisali osnovne podatke o lokaciji gnezda ter njegovi namestitvi in morebitni ogroženosti. Posebno pozornost smo namenili gnezdečim parom štokelj, vendar smo popisovali tudi obiskovalke in dobro ohranjena prazna gnezda. Popis smo opravili v treh dneh, med 6. in 9. julijem 2000. Sistematično smo obdelali celotno severovzhodno Slovenijo in popisali vsa gnezda na tem območju. Pri tem smo opravili okoli 2500 kilometrov poti. Rezultate dela smo predstavili na dveh velikih zemljevidih. Pri delu smo popisovali mednarodno standardizirane parametre, zato lahko naše rezultate primerjamo z rezultati iz drugih držav. V okviru tabora smo popisali 189 gnezd bele štoklje od približno 230 gnezd v Sloveniji. S tem smo obdelali vse regije v naši državi, ki jih štoklja naseljuje, z izjemo Dolenjske, Bele krajine ter posameznih gnezd v okolici Celja in Ljubljane. V 156 gnezdh so bele štoklje gnezdele in v 137 gnezdh so uspešno vzredile mladiče. Povprečno število mladičev glede na vsa zasedena gnezda je v tem letu 2, 3 mladiča - to je 0,5 več kot v preteklem letu. Ugotovili smo, da je bilo letošnje leto za štoklje zelo uspešno. Razlog za to lahko deloma iščemo v zelo sušnem vremenu v tem letu. Predvsem v obdobju, ko se izlegajo mladiči (konec maja), ima toplo in suho vreme ugoden vpliv na gnezditveno uspešnost. Poleg tega je ob takšnem vremenu na voljo več žuželk (predvsem kobilic), ki so na večjem delu obravnavanega območja po vsej verjetnosti glavna hrana bele štoklje."

Četrta skupina pod vodstvom Eve Vukelič se je ukvarjala s popisom rjavega srakoperja, vrste, ki v Evropi že izginja. Na travnikih v okolici Velike Polane so ugotovili eno največjih gnezditvenih gostot te vrste v Sloveniji. Ugotovili so, da 85 odstotkov hrane najdejo na travnikih, med katerimi imajo največji delež košeni travniki. Ta ugotovitev še bolj potrjuje pomen ohranjanja tradicionalne kultivirane pokrajine za obstoj rjavega srakoperja. Zanimive rezultate je dopolnila še v času tabora na novo odkrita kolonija navadnih čiger na Gajševskem jezeru, ki je po doslej znanih podatkih četrta kolonija te vrste v Sloveniji. Zadovoljstvo udeležencev ob koncu je bilo več kot upravičeno, nekaterim je namreč uspelo opazovati celo zlatovranko, eno od zadnjih parov, kolikor jih je ostalo v Sloveniji. ■ ■ ■

Dragi mladi ornitologi! Človek kam?

Na DOPPS-u z veseljem ugotavljamo, da se število mladih, ki jih zanimajo ptice, iz leta v leto povečuje. Tega se ne veselimo zgolj zato, ker bi si želeli samo močne generacije izurjenih opazovalcev ptic, temveč tudi zato, ker vemo, kako zelo pomembno je za mlade, da se ukvarjajo z ustvarjalnim delom. Z novimi znanji se človeku odpirajo povsem nova obzorja, novi pogledi na dogajanje okoli sebe, ki so širši in so človeku nemalokrat v veliko korist tudi pri formalnem izobraževanju. Človeka izkazuje njegovo delo. Opazovanje ptic in naravovarstvo je lahko tudi izkaz kulture človeka. S tem pismom želimo povabiti mlade ornitologe k aktivnejšemu ustvarjalnemu delu. V Svetu ptic imamo rubriko Mladi ornitolog, ki je rezervirana le za vas - mlade. Z veseljem bomo objavili vaše prispevke, ki so lahko pisni, lahko so risarski izdelki, fotografije ali kaj drugega, izvirnega. Pišite o lastnih zanimivih opazovanjih, terenskih doživetjih, izkušnjah, vtisih z ornitoloških izletov, o vaši pomoči pticam.

... Napišite ali narišite svojo ornitološko ali naravovarstveno zgodbo. Naj bo vaše delo zgled in navdih drugim. Vsak avtor objavljenega prispevka bo prejel dodatne izvode Sveta ptic. Prispevke pošljite na novi poštni naslov društva: DOPPS, p.p. 2722, 1001 Ljubljana, s pripisom: za Svet ptic, mladi ornitolog, ali pa jih pošljite po elektronski pošti: dopps@dopps-drustvo.si.

Damijan Denac

Človek se je v zadnjih desetletjih skoraj povsem odtujil od narave, saj je tehnologija tako razvita, da ni več tako odvisen od nje kot nekoč, toda kljub temu jo izkorišča in uničuje. Vse to počne seveda v svoje dobro, v naravi pa to pušča dolgotrajne in ponavadi nepopravljive posledice. Za primer pogledjmo kmeta, ki svojo zemljo obdeluje s smrdljivim traktorjem in svoja polja škropi s strupenimi kemikalijami proti plevelu. In potem med koruzo ne najdemo niti malo trave, ki je zavetje in hrana mnogo živalim. To je za kmetijsko gospodarstvo seveda umevno in razumno, če pa bi vprašali fazana ali jerebico, bi ta odgovorila, da na takšni njivi nimata kaj iskati, saj tam ne najdeta zavetja, ne hrane in ne prostora za vzgojo svojih mladičev. Zakaj bi polja izgledala kot asfaltirana cesta? Naj med pšenico zraste še malo trave in plevela. Le pomislimo, koliko ptic in drugih živali izumre zaradi človeških posegov v naravo in uničevanja življenjskih prostorov. Zaradi takšnih sramotnih navad po celem svetu izumirajo najrazličnejše živalske vrste, od navadnega polha, pa vse do sibirskega tigra.

Če uničujemo naravo in živalski svet, uničujemo tudi sebe, saj smo navsezadnje tudi mi del narave, le da se tega ne zavedamo. Tisti, ki je v življenju naredil za naravo nekaj malega npr. posadil vsaj eno drevo, zagotovo ni živel zaman. Poskrbimo za našo Zemljo, saj potrebuje naša pomoč! Manj bo hude krvi in zamer, rajši ostanimo prijatelji!

Maša Gašperin, 7.razred

Novi društveni prostori

1. septembra se je pisarna DOPPS preselila v **nove prostore** na Prvomajsko ulico 9 v Ljubljani. Pošto pošiljajte na poštni predal 2722. Novi telefonski številki sta **01 544 12 30** in **01 544 12 35** za telefax.

15. mednarodna konferenca o cenзуsu evropskih ptic

Nyíregyháza, 26. – 31. marec 2001, Madžarska

Andrej Bibič

Konferenca, ki jo s skupnimi močmi pripravljajo MME (madžarski partner organizacije BirdLife), Evropski odbor za popisovanje ptic (EBCC), Univerza Nyíregyháza (NYF) in Fundacija za zgornjo Tiso (UTF), bo namenjena izmenjavi znanj o metodah popisovanja ptic, monitoringu ekoloških katastrof, postavljanju naravovarstvenih prioritet ter delu s prostovoljci. Organizatorji bodo organizirali tudi ornitološke izlete, na katerih si boste lahko ogledali nekaj mednarodno pomembnih območij za ptice na Madžarskem in posledice nedavne ekološke katastrofe na reki Tisi. Druge informacije (prevoz in nastanitev) bodo organizatorji sporočili konec septembra leta 2000 in bodo na voljo v pisarni DOPPS.

SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA

Prvi dve skrivnostni fotografiji iz »nagradne« serije sodelujočim članom nista povzročali prevelikih preglavic, vsaj po pravočasno poslanih odgovorih sodeč. Prejeli smo sicer le sedem dopisnic, vendar je bil od teh nepravilen le en odgovor. Tako je skupina tistih, ki ostajajo v igri za končno zmago, že po prvem krogu nepričakovano majhna. Pri tem se nekako ne morem znebiti občutka, da si nekateri niso upali poslati odgovorov s svojim polnim imenom vred. Toda – pogum velja in videli bomo, kako bosta znanje in žreb razpletla stvari za sodelujoče v naslednjih krogih. Morda pa (in upam, da je res tako) je bil za slabši odziv tokrat kriv le nekoliko ponesrečen čas (sredi počitnic) začetka tekmovanja Skrivnostna fotografija.

Vsi tisti, ki v tem krogu niste poslali dopisnic z odgovori, ne pozabite, da lahko kljub temu sodelujete v preostalih dveh krogih do izteka leta in z nekoliko sreče (in ob pravih rešitvah, seveda) dobite društveno majico. Izžrebana dobitnica društvene majice za minuli krog tekmovanja je Cvetka Marhold. Dobitnici majice iskreno čestitamo, majico ji bomo poslali na dom.

Za tiste, ki ptic na fotografijah iz prejšnje številke Sveta ptice niste prepoznali ali pa si niste upali poslati odgovora, sledi še kratek komentar k identifikaciji obeh vrst. Videli boste, da uganka nikakor ni bila pretežka.

Obrazložitev skrivnostne fotografije iz prejšnje številke

Prva fotografija prikazuje odraslo črnonogo čigro *Gelochelidon nilotica* v zimskem perju.

Črnonoga čigra je kot velika večina čiger izrazita selivka, ki čas, ko je na severni polobli zima, preživi ob obalah tropskih

morij. V zimsko perje, kakršno vidimo na fotografiji, se pregoli šele na prezimovališčih. To je bilo pri tokratni uganki še najbolj nenavadno, saj bomo to vrsto v zimskem perju v Evropi le težko videli. Pričujoči posnetek je nastal na obali Indijskega oceana v bližini kraja Malindi v Keniji februarja 1996. leta.

foto: Luka Božič
Črnonoga čigra *Gelochelidon nilotica*

Prva stvar, ki opazovalca zbode v oči ob pogledu na fotografijo, je za čigro precej robustna postava z zelo močnim kljunom in razmeroma dolgimi nogami. Vse te značilnosti nedvoumno kažejo prav na črnonogo čigro. Vrsto bi ob površnem ogledu lahko zamenjali le z ameriško

rečno čigro *Sterna forsteri*, ki gnezdi v Severni Ameriki in je bila kot zelo redek gost zabeležena tudi v Evropi. Na to misel bi nas utegnila napeljati predvsem črna maska, ki se vleče čez oči in ušesne krovce. Takšno masko imata med čigrami prej omenjeni vrsti v vseh stadijih, razen v svatovskem perju. Pri ameriški rečni čigri je ta maska veliko bolj izrazita, medtem ko je pri črnonogi čigri pogosto zelo slabo izražena v obliki majhnih črtic na glavi. Maska, kot jo vidimo pri ptici na fotografiji, je skoraj največ, kar lahko pri tej vrsti pričakujemo. Poleg tega je ameriška rečna čigra po postavi bolj elegantna in ima bistveno tanjši kljun, ki je v primerjavi z »galebim« kljunom črnonoge čigre tudi relativno daljši. In ne nazadnje je tukaj še en trivialen in dobro opazen znak – ameriška vrsta ima ponavadi temno rdeče noge in ne črnih, tako kot njena črnonoga sorodnica na sliki.

V vseh priročnikih primerjajo črnonogo čigro predvsem s kričavo čigro *Sterna sandvicensis*, vendar sta ti vrsti v zimskem perju zelo težko zamenljivi. Kričava čigra ima pozimi večji del temena črne barve, izrazito čopko, bele barve je pri tej vrsti le čelo. Kljun je bistveno tanjši in daljši kot pri črnonogi čigri in se končuje s svetlo konico.

Že bežen pogled na drugo fotografijo je bil za večino verjetno dovolj, da so v skrivnostni ptici prepoznali eno izmed »sivih« vrst gosi. Vprašanje pa je seveda,

foto: Luka Božič

Beločelna gos *Anser albifrons*

katero vrsto imamo pred seboj. Izkaže se, da je v tem primeru najboljša, če se najprej vprašamo po starosti ptice na posnetku, kar resnici na ljubo pri določevanju gosi za povprečnega ornitologa nekako ni v navadi (morda je to le avtorjeva pomanj-kljivost, nastala kot posledica izkušenj z Ormoškega jezera, pridobljenih ob vsakoletnem opazovanju prezimujoče jate gosi na povprečni oddaljenosti pol kilometra). Določanje starosti pri goseh tudi ni zelo preprosto, vendar je v tem primeru to mogoče, predvsem zaradi neposredne bližine, s katere je bila posneta fotografija. Ob pozornem ogledu opazimo, da ima naša gos konice krovnih peres in peres hrbta rahlo svetlo obrobljene in da so peresa na vrhu razmeroma lepo zaokrožena. Večja terciarna peresa imajo celo izrazito »našpičene« konice. Vse to nam daje misliti, da gre za sveže, se pravi prvoletno perje. Dokončno potrditev te domneve najdemo v obarvanosti kljuna, ki je v celoti rožnate barve (tudi na korenu!), z izjemo temne pike na konici. Prav ta pika oziroma »noht« (v angleški literaturi je to »nail«, v nemški pa »Nagel«) je eden izmed ključev do pravilne rešitve. Takšen kljun imata namreč le dve vrsti gosi: beločela *Anser albifrons* in mala gos *A. erythropus*. Pri obeh vrstah v odraslem perju so najbolj opazne temne lise na trebuhu in belina na čelu ter na bazi kljuna. Od preostalih »sivih« gosi lahko na podlagi tega takoj

izločimo njivsko *A. fabalis* in kratkokljuno gos *A. brachyrhynchus*. Obe vrsti imata vedno bolj ali manj izrazito črnino tudi na bazi kljuna. Ostane še siva gos podvrste *rubrirostris* s kljunom rožnate barve. Vendar ta podvrsta nikoli nima temnega nohta na konici kljuna, ima pa bistveno širši beli rob na koncu repa. Temnejši pas nad tem robom je pri sivi gosi širši. Razlikovanje med mladostnimi osebki beločele in male gosi je precej težavno in na voljo imamo le malo znakov za nedvoumno identifikacijo. Tukaj nam je morda lahko vnovič v pomoč že omenjeni noht, ki pri mali gosi menda velikokrat manjka, vendar tega znaka večina literature ne navaja. Nadalje ima mala gos v primerjavi z beločelo precej krajši kljun, kar spet ni zanesljivo. Preostane nam še rumeni očesni obroček, ki ga imajo tudi mladostni osebki male gosi (sicer je bolj izrazit pri odraslih), tega pa gos na fotografiji nima – torej lahko zaključimo, da je pravilni odgovor beločela gos. Fotografirana je bila decembra 1998 na Lentu sredi Maribora.

Opomba: V zgornjem prispevku ne omenjam barve nog, ki velja pri določevanju vseh vrst gosi za enega izmed pomembnejših določevalnih znakov. Sam si namreč samo na podlagi ogleda fotografije nikakor ne bi upal trditi, kakšne barve so, rožnate ali oranžne. Morda je kateri izmed sodelujočih mislil drugače, kdo ve? In še nekaj o velikosti obravnavane gosi. Osebek, na katerega se nanaša druga skrivnostna fotografija, je najverjetneje pobegnil iz ujetništva, saj se je na navedeni lokaciji zadrževal večji del zime in je bil zelo zaupljiv. Pri tem je prišla do izraza njegova majhna velikost, ki je primerjalno približno ustrezala mlakarici *Anas platyrhynchos*. To pa je seveda bistveno manj od normalne velikosti beločele gosi, in sodeč samo po tem bi našo gos kaj lahko proglasili za malo. Torej tudi velikost ni povsem zanesljiv znak. ■ ■ ■

Luka Božič

foto: Luka Božič

Katera vrsta je to?

foto: Luka Božič

Katera vrsta je to?

NAJNARAVNEJŠA STVAR NA SVETU

NARAVOVARSTVENI PROJEKTI SWAROVSKI OPTIK

Rožnati pelikani.
Na jezeru Srebarna v Bolgariji
so lahko pod generalnim
pokroviteljstvom Optike
Swarovski v biosferni rezervat
naselili 74 mladičev
te orgožene vrste.

Karsiborska kepa

Veliki predeli tega otoka v
Baltiškem morju ob izlivu
Svine so bili odkupljeni od
države in predani lokalnemu
društvu za zaščito ptic kot
rezervat za rešitev velikega
števila ogroženih vrst ptic.

Črni nosorog

»Živeti in pustiti živeti« bi se
lahko imenoval projekt za
zaščito črnih nosorogov, ki jih
ogrožajo divji lovci. Cilj: uskla-
ditev interesov namibijskih
pribivalcev in naravovarstva.

Planinski orel

»Orel 72« se imenuje projekt
Švedske ornitološke družbe, ki
ga podpira Swarovski optik.
Projekt je bil pripravljen za
rešitev ogroženih skandi-
navskih planinskih orlov.

Brkati ser

Skupaj z lokalnimi organizaci-
jami za varstvo pric smo si za
cilj postavili ponovno naselitev
te ptice v Alpe. Dva para sta
bila že uspešno naseljena.

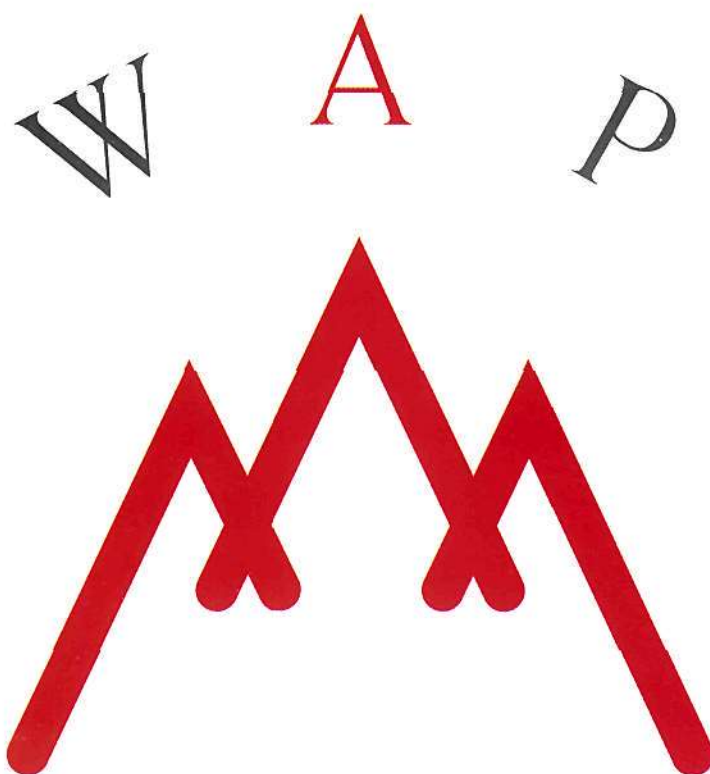
SWAROVSKI
OPTIK

Z OČMI KRAGULJA

JOHANN FANZOJ

Griesgasse 3, Postfach 25, A-9170 Ferlach • Austria
Tel. +43/42 27/22 83 • Fax +43/42 27/28 67 • e-mail: jfanzo@netway.at

WAP.MOBITEL.SI

18 18 18

info

KJERKOLI ŽE STE

WAP.MOBITEL.SI